

MUS-rapportage 2015

Meetnet Urbane Soorten Den Haag en omstreken

Samensteller: Tom Loorij, Coördinator Sovon voor de Haagse regio

Vormgeving: Arne Kuijvenhoven

Bewerkingsdatum: oktober 2016

INHOUDSOPGAVE

Hoofdstukken

1.	Respons en tellers	3
2.	Resultaten algemeen	4
3.	Resultaten per telronde	7
4.	Resultaten per PC-gebied	8
5.	Resultaten per soortgroep	13
6.	Indexen	21

Tabellen

1.	Respons deelname MUS-project	3
2a.	Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (per PC-gebied)	5
2b.	Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort (in percentage PC-gebieden)	6
3.	Totaal aantal waargenomen exemplaren per telronde 2014	9
4a.	Aantal soorten en exemplaren per PC-gebied	10
4b.	Aantal vogels en meest getelde soort per PC-gebied, 2014	11
5a.	Percentage soortgroepen Den Haag per PC-gebied, 2014	16
5b.	Percentage soortgroepen rand(deel)gemeenten per PC-gebied, 2014	17
5c.	Percentage soortgroepen totaal	22
6.	Indexen van soortgroepen en soorten	23

BIJLAGEN

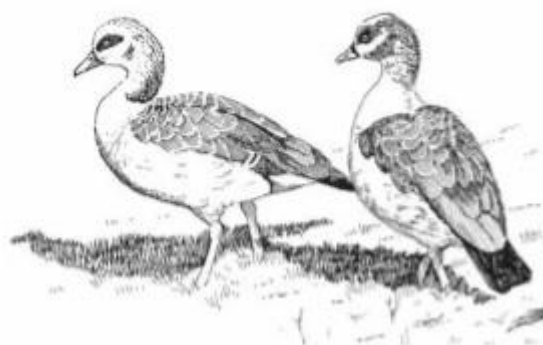
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2014 (Den Haag Centrum en Haagse Hout)	25
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2014 (Den Haag Laak, Leidschenveen/Ypenburg, Loosduinen en Scheveningen)	26
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2014 (Den Haag Escamp en Segbroek, Leidschendam)	27
Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2014 (Wassenaar, Voorburg en Rijswijk)	28

MUS-project 2015

Sovon startte i.s.m. Vogelbescherming Nederland in 2007 het MUS-project (Meetnet Urbane Soorten). Het doel was om meer inzicht te krijgen in de ontwikkelingen in de aantallen stadsvogels. Aanvankelijk deden maar enkele tellers in de Haagse regio daaraan mee. In 2010 werd een grote actie gehouden onder de Haagse vogelaars om hen te enthousiasmeren deel te nemen aan het MUSproject. Ook in de jaren daarna werd getracht zoveel mogelijk tellers in de Haagse regio te werven. De laatste twee jaar wordt ca. 70% van het aantal beschikbare postcodegebieden geteld. In onderstaand artikel worden de resultaten van het project in 2015 gepresenteerd en waar mogelijk vergeleken met die uit de eerdere jaren en de landelijke uitkomsten van MUS.

1. Respons en tellers (tabel 1)

In 2015 zijn er 55 postcode(PC-)gebieden (bijna 70%) geteld. Dat is er één minder dan in 2014. Het aantal mutaties in de tellers was beperkt. Er werden 5 ten opzichte van 2014 nieuwe gebieden geteld en 6 vielen er om uiteenlopende redenen af. Alle 5 nieuwe gebieden werden overigens in eerdere jaren al eens geteld. Daarnaast wisselde één gebied van teller. Het lijkt erop dat met deze ca. 70% het maximum haalbare aantal gebieden is bereikt. Veel van de niet getelde gebieden liggen in wijken in het verstedelijkt gebied waarvoor het lastig is tellers te motiveren om juist daar te gaan tellen. Dit zijn echter wel juist wijken die voor het MUS-project van groot belang zijn. Zorgen baart met name het relatieve kleine aantal gebieden dat geteld wordt in de stadsdelen Escamp, Laak en Segbroek. Gelukkig werden in het voor MUS belangrijke stadsdeel Centrum wel 8 van de 11 PC-gebieden geteld. Het stadsdeel Haagse Hout werd dit keer voor het eerst integraal geteld, het stadsdeel Loosduinen verloor helaas deze status doordat één teller aldaar afviel. In de gemeente Leidschendam-Voorburg werden voor het eerst in alle in aanmerking komende PC-gebieden geteld.

Nijlgans

Er begint zich ook een kern van uiterst trouwe tellers te ontwikkelen. Zo waren er 3 tellers die al vanaf het eerste jaar, 2007, gedurende 9 opeenvolgende jaren hebben geteld, 3 tellers deden dit 8 jaar achtereen, waarvan er juist in 2015 één is gestopt wegens afnemend gehoor. Van de 26 tellers die in 2010 nieuw werden geworven, was in 2015 nog steeds de helft actief. Maar liefst 5 tellers namen twee telgebieden voor hun rekening (in 2014 maar 3) en 42% telden in een ander postcodegebied dan ze woonachtig zijn. Dat is een positieve ontwikkeling. Het aantal vrouwelijke tellers nam wat af tot 26%.

Tabel 1. Respons deelname MUS-project

	Aantal PC-gebieden						% deelname				
	totaal	2015	2014	2013	2012	2011	2015	2014	2013	2012	2011
Den Haag *)	57	37	39	34	26	31	65	68	60	46	54
Centrum	11	8	8	5	5	7	73	73	45	45	64
Escamp	12	7	7	7	5	5	58	58	58	42	42
Haagse Hout	7	7	6	5	4	6	100	86	71	57	86
Laak	5	1	1	2	1	1	20	20	40	20	20
Leidschenveen-Ypenburg	6	4	4	4	3	3	67	67	67	50	50
Loosduinen	5	4	5	3	3	3	80	100	60	60	60
Scheveningen	6	4	5	4	1	3	67	83	67	17	50
Segbroek	5	2	3	4	4	3	40	60	80	80	60
Wassenaar	5	3	4	4	3	2	60	80	80	60	40
Leidschendam	5	5	4	4	4	3	100	80	80	80	60
Voorburg	5	5	5	5	5	5	100	100	100	100	100
Rijswijk	8	5	4	4	3	4	63	50	50	38	50
Haagse regio totaal	80	55	56	51	41	45	69	70	64	51	56

*) Geoorlogde cijfers ten opzichte van MUS-rapportage 2014

Van de tellers waren er 41 (83%) lid van de Haagse Vogelbescherming, waardoor het aandeel van HVB leden wederom verder toenam. Opvallend is dat iets meer dan de helft hiervan verder niet actief is in de vereniging.

Het aandeel ervaren tellers nam toe van 32% in 2014 tot 40% in 2015. Er waren 9 tellers met weinig ervaring (18%) waarvan enkelen voor het eerst aan MUS deelnamen. Andere MUS-tellers beginnen zoveel ervaring te krijgen dat ze niet meer met weinig ervaring maar met gemiddelde ervaring kunnen worden geclassificeerd.

Het aantal tellers met het maximale aantal telpunten op hun route van 12 bedroeg 25, het aandeel van de routes met 10 of meer telpunten steeg van 80% in 2014 tot 82% in 2015. Ook dit is positief omdat hierdoor een nog nauwkeuriger indruk wordt verkregen van de vogelbevolking in het hele PC-gebied.

2. Resultaten algemeen (tabel 2a en 2b)

In totaal werden er in 2015 bijna 20.200 vogels geteld van 94 soorten. Gemiddeld betekent dat 367 per PC-gebied. Dat was weer iets meer dan in 2014 En een record aantal sinds 2010. Het is niet met zekerheid te zeggen of dit mede komt door het toegenomen aandeel ervaren tellers.

De waargenomen 94 soorten zijn er vier meer dan in 2014. Dat is het netto resultaat van 11 nieuwe soorten ten opzichte van 2014 en 7 soorten die wel in 2014 maar niet in 2015 zijn waargenomen. Er waren twee soorten die geheel nieuw zijn voor MUS in de Haagse regio: bergeend en smient. Twee bergeenden en de smient zaten bij een plasje bij Leidschendam, de andere 2 bergeenden zaten bij Rijswijk in een weiland. Andere krenten in de pap die nog maar zelden in de Haagse regio tijdens MUS waren gezien zijn 2 lepelaars, 3 grutto's, een kneu en 2 appelvinken. Enkele leuke soorten uit 2014 zoals de bosuil, de 2 kramsvogels, de ene zwarte mees en de ene keep gingen helaas in 2015 niet op herhaling. De Haagse regio is ten opzichte van de landelijke MUS-telling in toenemende mate het domein van exoten, vooral van watervogels. De enige Indische gans die landelijk in MUS gerapporteerd werd, kwam uit de regio, evenals één van de 3 zwaanganzen, één van de 3 mandarijneenden en één van de 4 Carolinaeenden. De Haagse regio is ook goed voor 44% van alle Canadese ganzen in MUS en een kwart van alle brandganzen. De laatste soort wordt eigenlijk pas vanaf 2014 in steeds grotere aantallen gezien maar wel in een heel beperkt aantal PC-gebieden.

Van de 'wilde soorten' is de Haagse regio goed voor één van de 2 landelijke sprinkhaanzangers en één van de 6 haviken. De havik verscheen pas in 2013 voor het eerst in de Haagse MUS-tellingen. De kauw is nog steeds ruimschoots de meest getelde soort al liep zijn voorsprong op nummer 2, de gierzwaluw, wel flink terug

ten opzichte van 2014. Het was overigens, misschien door het gunstige weer tijdens de 3de telling, een goed jaar voor de gierzwaluw. Na jarenlang tussen de 3de en 6de plaats te hebben geschommeld staat hij in 2015 stevig op de 2de plaats. De belangrijkste verschuivingen in de top-vijf komen van de meeuwen. De kleine mantelmeeuw rukte op van de 11de plaats in 2010 tot de 3de in 2015. Hij ging voor het eerst de zilvermeeuw nipt voorbij die van de 2de naar de 4de plaats tuimelde. Door de opkomst van de gierzwaluw en beide meeuwensoorten zakte de houtduif naar plaats 5. De merel is de meest constante factor in de top-tien, elk jaar plaats 5 of 6 en één jaar plaats 7. In de lagere regionen deden zich weinig opvallende verschuivingen voor. Wel werden er veel minder grauwe ganzen geturfd, mogelijk door het ingrijpen in de populatie. Houtduif, merel, koolmees, kauw en ekster werden in alle onderzochte gebieden gezien. Voor kauw en merel geldt dit overigens ieder jaar, de andere drie soorten worden zo en nu dan in een enkel PC-gebied gemist.

Tabel 2a. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort
(alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)

	Aantal exemplaren 2015	Aantal exemplaren per PC-gebied					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1 Kauw	2539	43,7	42,2	50,1	41,6	52,8	46,2
2 Gierzwaluw	1803	32,1	32,7	23,8	26,6	28,1	35,6
3 Kleine Mantelmeeuw	1410	15,1	20,0	22,1	25,4	23,3	30,0
4 Zilvermeeuw	1406	20,8	22,1	23,8	24,2	28,7	26,5
5 Houtduif	1241	34,2	27,2	32,3	22,9	22,3	22,6
6 Merel	1062	21,9	19,3	19,5	18,8	19,5	19,3
7 Halsbandparkiet	1004	25,4	31,9	23,6	14,6	21,0	19,7
8 Koolmees	820	19,1	15,0	13,5	14,6	15,1	14,9
9 Stadsduif	788	20,4	27,4	20,6	16,9	23,8	20,8
10 Zwarte Kraai	723	12,9	11,2	12,4	11,4	14,8	14,2
11 Wilde Eend	691	16,9	18,2	16,5	14,9	12,1	13,0
12 Meerkoet	595	10,3	9,3	13,1	10,4	9,5	11,9
13 Ekster	532	9,9	9,4	9,3	9,8	10,7	9,7
14 Pimpelmees	448	7,5	9,2	7,1	7,9	9,7	10,0
15 Nijlgans	438	8,1	8,7	8,3	7,4	8,3	9,5
16 Winterkoning	404	7,9	7,3	7,0	7,5	9,2	8,6
17 Canadese Gans	404	12,0	15,4	23,3	16,9	18,6	15,5
18 Spreeuw	327	5,9	6,7	7,6	8,8	7,7	9,3
19 Huismus	321	12,0	12,2	8,5	10,8	15,2	11,1
20 Tjiftjaf	308	5,9	6,1	5,4	5,9	6,7	6,9
21 Roodborst	211	4,3	3,7	3,6	4,2	4,2	4,9
22 Waterhoen	198	4,6	4,1	4,4	4,5	4,0	4,7
23 Heggenmus	192	5,3	4,3	4,1	5,3	4,7	4,5
24 Zwartkop	153	4,1	4,2	4,3	4,2	5,1	4,9
25 Soepeend	146	4,6	5,0	5,0	4,7	3,6	7,3
26 Zanglijster	135	3,9	3,3	3,3	3,8	3,2	3,7
27 Groenling	130	3,9	2,7	3,9	3,2	3,6	4,8
28 Turkse Tortel	129	4,1	5,0	4,0	4,6	3,6	3,8
29 Scholekster	128	3,9	3,1	3,2	3,5	3,9	4,0
30 Vink	108	3,0	4,3	2,9	3,9	3,1	3,7
31 Kokmeeuw	108	8,1	9,2	17,4	9,9	7,0	6,3
32 Blauwe Reiger	104	3,3	3,3	3,0	2,7	3,3	2,4
33 Gaai	99	2,2	3,1	3,6	3,4	2,5	2,8
34 Putter	94	3,5	3,4	3,4	3,7	4,4	4,7
35 Grote Bonte Specht	93	2,8	3,7	2,5	2,3	2,6	2,9
36 Fuut	89	2,9	2,6	3,8	2,9	3,6	3,9
37 Knobbelzwaan	83	5,3	6,0	3,7	5,9	3,4	3,8
38 Grauwe Gans	74	7,5	10,0	4,5	5,5	12,7	8,2
39 Boomkruiper	72	3,0	3,3	2,7	3,0	3,1	2,8
40 Kuifeend	72	5,3	4,7	8,2	3,7	5,4	4,5
41 Aalscholver	70	1,9	4,8	2,3	2,6	3,9	2,9
42 Brandgans	63	1,0	3,5	1,0	6,0	10,7	10,6
43 Fitis	55	2,6	2,3	2,9	2,7	2,2	3,1
44 Staartmees	45	4,7	4,1	4,7	4,6	3,9	3,8
45 Boerenzwaluw	39	1,9	6,7	4,4	9,6	5,6	4,4
46 Huiszwaluw	39	3,0	1,0	10,8	16,8	3,5	7,8
47 Krakeend	30	2,0	1,0	3,5	3,2	2,2	3,0
48 Kleine Karekiet	29	2,0	3,0	2,2	2,1	2,1	2,7
49 Soepgans	27	5,0	1,0	1,5	3,5	5,4	4,5
50 Groene Specht	26	1,8	1,4	1,5	2,2	1,8	1,7
51 Visdief	25	2,8	2,8	4,1	8,3	2,8	3,1
52 Holenduif	23	0,0	0,0	2,5	1,6	2,2	2,1
53 Fazant	22	2,0	2,0	2,6	2,1	5,4	3,7
54 Ooievaar	22	3,8	3,0	2,7	2,7	2,8	3,1
55 Grote Canadese Gans	21	4,0	6,0	6,5	3,5	28,0	7,0
56 Tuinfluiter	18	1,0	3,0	1,7	1,3	1,6	1,4
57 Boomklever	18	1,6	1,0	0,8	1,7	1,4	2,0
58 Stormmeeuw	15	4,5	4,5	4,6	4,1	2,1	2,5
59 Nachtegaal	14	7,0	6,0	5,1	3,9	3,4	2,8
60 Kievit	10	1,6	2,8	3,1	5,4	8,5	2,6
61 Rietzanger	10	1,5	4,0	3,0	3,2	2,5	2,4

Tabel 2b. Totaal aantal waargenomen exemplaren per soort
(alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)

	Aantal PC-gebieden 2015	Deel PC-gebieden waarin waargenomen					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
		%					
1 Kauw	55	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2 Gierzwaluw	45	85,7	77,8	75,6	74,5	78,6	81,8
3 Kleine Mantelmeeuw	47	68,6	75,6	75,6	72,5	85,7	85,5
4 Zilvermeeuw	53	91,4	95,6	95,1	90,2	89,3	96,4
5 Houtduif	55	94,3	97,8	100,0	100,0	96,4	100,0
6 Merel	55	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
7 Halsbandparkiet	51	97,1	91,1	92,7	90,2	91,1	92,7
8 Koolmees	55	97,1	100,0	100,0	98,0	98,2	100,0
9 Stadsduif	37	65,7	73,3	58,5	54,9	66,1	67,3
10 Zwarte Kraai	51	94,3	91,1	95,1	98,0	92,9	92,7
11 Wilde Eend	53	91,4	88,9	92,7	88,2	94,6	96,4
12 Meerkoet	50	88,6	91,1	92,7	92,2	92,9	90,9
13 Ekster	55	100,0	97,8	95,1	100,0	98,2	100,0
14 Pimpelmees	45	94,3	75,6	87,8	88,2	82,1	81,8
15 Nijlgans	46	80,0	86,7	82,9	82,4	94,6	83,6
16 Winterkoning	47	82,9	75,6	85,4	76,5	82,1	85,5
17 Canadese Gans	26	37,1	42,2	48,8	41,2	50,0	47,3
18 Spreeuw	35	71,4	84,4	63,4	64,7	69,6	63,6
19 Huismus	29	42,9	40,0	51,2	49,0	48,2	52,7
20 Tjiftjaf	45	77,1	71,1	80,5	74,5	87,5	81,8
21 Roodborst	43	74,3	73,3	75,6	72,5	75,0	78,2
22 Waterhoen	42	65,7	60,0	63,4	58,8	66,1	76,4
23 Heggenmus	43	80,0	77,8	82,9	74,5	83,9	78,2
24 Zwartkop	31	62,9	64,4	63,4	54,9	62,5	56,4
25 Soepeend	20	25,7	26,7	41,5	35,3	37,5	36,4
26 Zanglijster	37	62,9	53,3	70,7	54,9	62,5	67,3
27 Groenling	27	37,1	57,8	53,7	64,7	50,0	49,1
28 Turkse Tortel	34	51,4	48,9	58,5	45,1	48,2	61,8
29 Scholekster	32	71,4	64,4	65,9	52,9	62,5	58,2
30 Vink	29	51,4	48,9	70,7	62,7	48,2	52,7
31 Kokmeeuw	17	42,9	33,3	29,3	47,1	39,3	30,9
32 Blauwe Reiger	43	65,7	62,2	65,9	66,7	64,3	78,2
33 Gaai	36	74,3	53,3	51,2	66,7	60,7	65,5
34 Putter	20	42,9	31,1	26,8	27,5	23,2	36,4
35 Grote Bonte Specht	32	60,0	42,2	58,5	60,8	58,9	58,2
36 Fuut	23	34,3	31,1	36,6	35,3	33,9	41,8
37 Knobbelzwaan	22	34,3	26,7	39,0	33,3	44,6	40,0
38 Grauwe Gans	9	11,4	11,1	12,2	9,8	16,1	16,4
39 Boomkruiper	26	45,7	37,8	41,5	35,3	32,1	47,3
40 Kuifeend	16	11,4	22,2	22,0	25,5	19,6	29,1
41 Aalscholver	24	34,3	13,3	39,0	39,2	25,0	43,6
42 Brandgans	6	2,9	4,4	2,4	2,0	5,4	10,9
43 Fitis	18	34,3	35,6	39,0	33,3	41,1	32,7
44 Staartmees	12	31,4	22,2	26,8	25,5	21,4	21,8
45 Boerenzwaluw	9	20,0	6,7	14,6	9,8	16,1	16,4
46 Huiszwaluw	5	2,9	2,2	2,4	3,9	8,9	9,1
47 Krakeend	10	5,7	4,4	4,9	7,8	12,5	18,2
48 Kleine Karekiet	11	14,3	15,6	29,3	13,7	17,9	20,0
49 Soepgans	6	11,4	2,2	4,9	3,9	8,9	10,9
50 Groene Specht	16	14,3	22,2	19,5	29,4	35,7	29,1
51 Visdief	8	22,9	13,3	12,2	21,6	21,4	14,5
52 Holenduif	11	20,0	17,8	19,5	15,7	16,1	20,0
53 Fazant	6	14,3	11,1	9,8	11,8	10,7	10,9
54 Ooievaar	7	11,4	15,6	14,6	5,9	10,7	12,7
55 Grote Canadese Gans	3	2,9	2,2	4,9	3,9	1,8	5,5
56 Tuinfluiter	13	17,1	11,1	24,4	19,6	19,6	23,6
57 Boomklever	9	14,3	4,4	9,8	15,7	16,1	16,4
58 Stormmeeuw	6	5,7	4,4	7,3	11,8	8,9	10,9
59 Nachtegaal	5	8,6	4,4	7,3	9,8	7,1	9,1
60 Kievit	4	11,4	8,9	4,9	3,9	7,1	7,3
61 Rietzanger	4	5,7	4,4	4,9	5,9	7,1	7,3

Het aantal gebieden waar waterhoentjes werden gezien, bereikte een record met 76% van alle gebieden. De Turkse tortel waarvan overigens niet spectaculair meer exemplaren werden gezien, had ook een opvallend grotere verspreiding: hij werd in 62% van de gebieden gezien en ook dat was een record sinds 2010. Zilvermeeuwen werden in 2015 in slechts 2 gebieden gemist, het percentage gebieden met kleine mantelmeeuwen bleef nagenoeg gelijk op ruim 86%.

Er werden 15 groepen van meer dan 100 vogels gezien, maar geen groepen van meer dan 200 (in 2014 nog 2). Het aantal grote groepen kauwen nam duidelijk af van 7 tot 3. Tot 4 keer toe werd een groep gierzwaluwen van meer dan 100 exemplaren gezien; dat is positief. In tegenstelling tot 2014 toen geen groepen van meer dan 100 stuks werden gezien, waren er nu 3 groepen kleine mantelmeeuwen van deze omvang.

Wat betreft de vergelijking met de landelijke resultaten van MUS is er ten opzichte van 2014 weinig verandering gekomen. Spreeuw, huismus, Turkse tortel en ekster behoorden landelijke wederom tot de top-tien op resp. de 5de, 6de, 9de en 10de plaats maar waren dat niet in de Haagse regio: met resp. plaats 18, 19, 28 en 13. De Haagse regio is dus nog steeds uiterst arm aan huismussen en spreeuwen vergeleken met het landelijke beeld. De ringmus, waarvan er landelijk nog behoorlijk wat in MUS werden waargenomen, werd in de Haagse regio zelfs helemaal niet waargenomen. Ook de presentie van de Turkse tortel in Den Haag e.o. is duidelijker lager dan elders in Nederland.

Opvallend is dat de merel het in verhouding in Den Haag minder goed doet dan landelijk gezien. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde werd er 30% minder per PC gebied gezien. Ook zaadetertjes als kneu, vink en groenling scoren onder het landelijk gemiddelde. Dat geldt ook voor andere zangvogels als gekraagde roodstaart, grasmus en grauwe vliegenvanger. Vreemd is het bijna ontbreken van waarnemingen van de sperwer die juist in het stedelijk landelijk in opmars is.

Aan de andere kant waren er vier soorten die in de Haagse regio met gemak de top-10 haalden, maar dit landelijk gezien totaal niet deden. Dat betreft kleine mantelmeeuw op plek 3 (landelijk 17), zilvermeeuw op 4 (landelijk 20), halsbandparkiet op 7 (landelijk 27) en stadsduif op 9 (landelijk 15). Ook een paar andere soorten doen het in de Haagse regio juist beter dan landelijk zoals groene specht, nachtegaal, staartmees en -vanzelfsprekend - de ooievaar.

Leuk is dat één van de 2 landelijke boomvalken in de eerste telronde in Den Haag is gezien en in de 2de telronde zelfs 2 van de 4.

3. Resultaten per telronde (tabel 3)

In de eerste telronde waren de weekeinden veruit favoriet: 75% van de tellingen vond hierin plaats. Ook in de tweede vond 70% in het weekend plaats. Bij de avondtelling in de derde ronde was deze voorkeur totaal verdwenen: slechts 38% vond in het weekend plaats.

Er was in 2014 opvallend weinig uitval per telronde. Door persoonlijke omstandigheden werden 2 telgebieden alleen in de eerste ronde geteld en om dezelfde reden moesten 2 tellers de derde telronde laten lopen. Ten slotte was er één teller die alleen in de 2de ronde geteld heeft.

Zoals gebruikelijk in eerdere jaren werden in de eerste twee ronden weer de meeste vogels geteld, resp. 12.994 in de 1ste en 12.019 in de 2de. De 3de telronde kende zoals gebruikelijk de minste exemplaren met 10.588 vogels.

De meesten soorten werden in de 1ste ronde gezien, n.l. 82 tegen 78 in de 2de en 74 in de 3de ronde. In elke telronde werden gemiddeld per gebied iets meer exemplaren gezien dan in 2014: in de 1ste ronde gemiddeld 236 en in de laatste gemiddeld 192. Er waren 8 soorten die in alle drie telronden tot de top-tien behoorden: kauw, zilvermeeuw, houtduif, kleine mantelmeeuw, merel, halsbandparkiet, zwarte kraai en wilde eend. In de

1ste en 2de ronde werden deze aangevuld door koolmees en stadsduif en in de 3de door gierzwaluw en meerkoet.

De gierzwaluw scoorde vanzelfsprekend in de 3de ronde het hoogste aantal. Opvallend is dat in deze ronde ook meer kleine mantelmeeuwen dan zilvermeeuwen werden gezien, maar in de andere twee juist omgekeerd.

Het voorjaar viel kennelijk vroeg in, want behalve de tiftjaffen die toen al volop zongen werden er uit de 1ste ronde ook typische zomergasten als fitis, zwartkop, rietzanger, bosrietzanger, huis- en boerenzwaluw en zelfs een boomvalk gerapporteerd. Ook de waarnemingen van havik, ijsvogel en kneu stammen alleen uit deze ronde, evenals het merendeel van de krakeenden.

4. Resultaten per PC-gebied (tabel 4a en 4b)

Sinds de start van het MUS-project in 2007 zijn nu 68 PC-gebieden van de in totaal 80 in aanmerking komende in tenminste één jaar geteld (85%). De 13 gebieden van deze 68 die in 2015 niet geteld zijn betreffen bijna alle incidentele tellingen in slechts één of 2 jaar. Er is één gebied dat 4 jaar is geteld, waarvan de teller al in 2014 was gestopt en één gebied dat de afgelopen drie jaar is geteld, maar in 2015 niet meer. Beide liggen in het stadsdeel Segbroek, dat hierdoor erg ondervetegenwoordigd is geraakt.

Het aantal exemplaren kan per PC-gebied in de loop van de jaren sterk variëren. In de regel is het al dan niet waarnemen van een grote groep van een bepaalde soort de belangrijkste verklaring, soms komt dit door verandering van teller of is het verschil niet eenduidig aan een bepaalde oorzaak toe te schrijven. Ten opzichte van 2014 werden in 2015 in 2 PC-gebieden aanzienlijk meer exemplaren geteld. In 3 gebieden was een nieuwe teller in 2015 verantwoordelijk voor het feit dat ten opzichte van 2014 of (bij het niet geteld zijn in 2014) eerdere jaren meer soorten werden gezien.

In 8 gebieden werd 50% minder aan vogels gezien. In 2 PC-gebieden, Zeeheldenkwartier west en de Plaspoelpolder (Rijswijk) kan dit worden toegeschreven aan het feit dat alleen in de 1ste telronde is geteld. In de Stationsbuurt werden in tegenstelling tot 2014 geen grote groepen halsbandparkieten en zilvermeeuwen gezien, evenals veel minder huismussen. In de Schildersbuurt zuid ging het om het ontbreken van grote aantallen zilvermeeuwen en kauwen en in Deyleroord (Wassenaar) werd de grote groep kauwen van 2014 niet gezien. In Bouwlust west en Morgenstond west werden over de hele linie minder vogels gezien zonder dat dit was toe te schrijven aan een bepaalde reden. Het beeld in het Belgisch Park was wisselvallig: sommige soorten werden meer gezien, andere minder met een sterk negatief nettoresultaat.

De meeste exemplaren werden geteld in Oud-Scheveningen (812), met name door het enorm hoge aantal zilvermeeuwen ter plekke. De Vogelwijk (660 stuks) en Ypenburg-noord (646) staan op plaats 2 en 3. In beide is een ervaren teller actief.

Ervaren tellers waren ook goed voor hoge aantallen in de Bomenbuurt (4de, 617) en Duttendel (572, 5de). In Leidschendam werden de hoogste aantallen gescoord in De Rietvink (540), In Voorburg in Essesteijn/Damsigt (523) en in Rijswijk in De Put (539). In Wassenaar was Oostdorp het gebied met het hoogste aantal, echter met slechts een bescheiden aantal van 319 exemplaren.

Er waren 5 PC-gebieden waarin minder dan 250 vogels werden geteld. In twee hiervan heeft de desbetreffende teller slechts in één telronde geteld, Zeeheldenkwartier west met 105 exemplaren en Houtwijk met 205.

Tabel 3. Totaal aantal waargenomen exemplaren per telronde, 2015
(alleen soorten waarvan in totaal meer dan 10 stuks zijn waargenomen)

	Aantal exemplaren			Aantal PC-gebieden		
	Telronde			Telronde		
	1	2	3	1	2	3
1 Kauw	1877	1717	1504	52	51	47
2 Gierzwaluw	0	381	1525	0	30	38
3 Kleine Mantelmeeuw	981	657	870	42	39	37
4 Zilvermeeuw	1203	779	643	50	44	42
5 Houtduif	1011	961	674	54	52	49
6 Merel	798	891	702	53	52	50
7 Halsbandparkiet	626	622	595	46	45	41
8 Koolmees	744	520	180	52	50	32
9 Stadsduif	536	590	339	30	26	26
10 Zwarte Kraai	508	500	351	45	44	38
11 Wilde Eend	431	468	359	45	46	33
12 Meerkoet	431	305	437	46	40	40
13 Ekster	373	454	247	50	51	43
14 Pimpelmees	412	209	73	44	39	20
15 Nijlgans	230	308	158	34	35	27
16 Canadese Gans	309	328	71	41	39	24
17 Winterkoning	189	172	253	23	14	14
18 Spreeuw	160	135	138	28	25	12
19 Huismus	189	249	100	21	21	17
20 Tjiftjaf	281	196	94	41	38	28
21 Roodborst	154	132	58	33	30	24
22 Waterhoen	159	83	69	37	27	23
23 Heggenmus	162	107	48	39	29	19
24 Zwartkop	95	116	62	20	25	17
25 Soepeend	53	34	128	14	10	15
26 Zanglijster	100	78	54	28	28	18
27 Groenling	103	64	45	24	17	13
28 Turkse Tortel	98	71	45	28	21	17
29 Scholekster	63	105	42	23	24	18
30 Vink	75	74	34	20	23	15
31 Kokmeeuw	12	45	86	5	8	14
32 Blauwe Reiger	50	60	58	27	26	27
33 Gaai	82	32	25	29	16	17
34 Putter	58	51	44	13	14	8
35 Grote Bonte Specht	69	43	28	22	18	15
36 Fuut	44	38	53	15	15	14
37 Knobbelzwaan	35	49	31	16	11	8
38 Grauwe Gans	52	45	22	8	4	2
39 Kuifeend	50	44	25	20	16	12
40 Aalscholver	46	30	28	13	8	7
41 Boomkruiper	55	18	10	17	10	8
42 Brandgans	45	18	17	3	3	1
43 Fitis	39	33	13	12	14	8
44 Staartmees	16	20	17	7	5	4
45 Boerenzwaluw	3	4	35	2	2	6
46 Krakeend	0	5	36	0	2	4
47 Kleine Karekiet	28	6	2	9	2	1
48 Soepgans	3	26	11	2	9	6
49 Groene Specht	16	18	18	4	3	2
50 Visdief	20	9	8	10	7	6
51 Holenduif	0	14	15	0	4	6
52 Fazant	10	10	12	7	5	6
53 Ooievaar	15	8	7	5	3	3
54 Grote Canadese Gans	9	5	20	5	3	5
55 Huiszwaluw	14	3	15	2	1	2
56 Tuinfluiter	7	12	5	4	9	4
57 Boomklever	11	7	3	5	5	2
58 Stormmeeuw	9	0	9	4	0	3
59 Nachtegaal	10	6	1	3	4	1
60 Kievit	8	4	0	2	3	0
61 Rietzanger	1	9	3	1	3	2

Tabel 4a. Aantal soorten en exemplaren per PC-gebied

	Aantal soorten						Aantal exemplaren					
	2010	2011	2012	2013	2014	2016	2010	2011	2012	2013	2014	2016
DEN HAAG												
Centrum												
Centrum	-	15	18	-	16	17	-	343	494	-	317	370
Centrum-zuid	15	17	-	-	-	-	271	516	-	-	-	-
Zeeheldenkwartier oost	-	26	29	29	24	22	-	261	196	275	140	249
Willemspark	-	-	-	19	21	24	-	-	-	131	219	299
Stationsbuurt	26	27	26	-	21	21	283	687	475	-	553	346
Zeeheldenkwartier west	17	15	-	16	19	11	223	186	-	96	357	105
Schilderswijk zuid	23	28	22	23	25	26	292	366	246	324	459	293
Schilderswijk noord	-	-	-	-	20	17	-	-	-	-	448	357
Archipelbuurt	31	34	35	30	33	32	316	353	375	341	347	409
Escaamp												
Moerwijk noord/oost	-	-	-	-	29	30	-	-	-	-	432	420
Vrederust	-	-	35	23	-	-	-	-	508	262	-	-
Bouwlust oost	34	39	34	32	31	32	384	435	380	353	399	479
Bouwlust west	-	22	24	21	30	22	-	204	185	307	256	158
Morgenstond west	20	24	21	22	28	27	256	274	363	197	502	340
Leyenburg oost	-	-	-	35	35	35	-	-	-	453	488	440
Leyenburg west	-	28	-	-	37	34	-	268	-	-	272	283
Wateringse Veld	42	30	36	35	31	36	272	287	270	227	202	244
Oostbroek	-	-	-	14	-	-	-	-	-	244	-	-
Haagse Hout												
Marishoeve noord	24	27	25	-	33	39	235	423	326	-	445	497
Marishoeve midden	26	31	-	-	27	29	327	306	-	-	248	264
Bezuidenhout oost	-	23	-	38	38	40	-	177	-	420	365	406
Marlot	30	23	18	25	-	34	143	131	119	156	-	240
Bezuidenhout midden/west	-	-	-	26	22	23	-	-	-	326	301	285
Benoordenhout	20	23	24	21	21	26	219	240	228	188	190	236
Duttendel	11	18	51	43	42	46	104	156	707	628	593	572
Laak												
Molenwijk	-	-	-	34	41	-	-	-	-	500	447	-
Laakkwartier oost	-	27	25	25	-	26	-	340	251	353	-	404
Leidschenveen-Ypenburg												
Leidschenveen	31	27	31	23	26	30	208	261	363	213	295	309
Leidschenveen Lanen	36	27	-	22	29	25	214	169	-	243	446	402
Ypenburg noord	49	49	54	45	52	58	462	527	652	425	618	646
Ypenburg Singels/Waterwijk	-	-	38	38	34	37	-	-	414	368	346	348
Loosduinen												
Waldeck	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	135	-
Houtwijk	35	34	30	30	32	28	369	551	339	260	253	205
Kraayenstein	-	-	-	-	20	34	-	-	-	-	121	232
Kijlduin	29	31	39	32	31	33	237	234	302	251	236	289
Bohemien	30	32	28	32	32	34	454	351	327	327	359	380
Scheveningen												
Dulhoord	37	36	43	45	48	45	553	588	370	581	434	382
Dulndorp	-	-	-	20	21	-	-	-	-	300	187	-
Oud-Scheveningen	-	-	-	35	40	35	-	-	-	572	643	812
Statenkwartier	-	12	-	-	-	-	-	105	-	-	-	-
Scheveningen Bedplaats	-	-	-	-	17	18	-	-	-	-	432	349
Belgisch Park	-	32	-	29	29	16	-	323	-	202	256	151
Segbroek												
Valkenboskwartier zuid	25	-	-	-	-	-	246	-	-	-	-	-
Regentessekwartier	20	21	19	16	-	-	513	609	516	326	-	-
Vruchtenbuurt	-	-	28	36	29	-	-	-	217	271	142	-
Bomenbuurt	50	43	45	43	40	40	838	584	717	478	550	617
Vogelwijk	54	50	52	54	52	55	753	578	584	584	781	660
WAASSENAAR												
Deyleroord	31	23	25	27	28	33	671	473	269	351	466	315
Oostdorp	25	-	16	29	33	33	394	-	111	199	219	319
De Klevit e.o.	-	-	-	25	-	-	-	-	-	197	-	-
Nieuw Wassenaar	-	-	-	-	13	-	-	-	-	-	69	-
Kerkehout	-	28	26	19	23	23	-	240	128	112	151	136
LEIDSCHEENDAM												
De Zijde	32	31	28	30	37	36	205	279	176	235	232	282
De Heuvel	-	-	38	37	-	36	-	-	423	383	-	378
Prinsenhof	-	-	-	28	30	27	-	-	-	374	383	392
Raadhuiskwartier	27	26	27	28	28	25	314	246	259	290	389	334
De Rietvink	32	29	31	-	50	56	250	218	220	-	440	540
VOORBURG												
Voorburg oost	40	39	38	41	39	37	302	298	276	362	305	314
Essesteijn/Damsigt	42	37	43	38	34	42	454	348	524	472	426	523
Voorburg noord/t Loo	35	41	36	39	35	39	286	464	435	413	501	448
Voorburg oud	23	28	28	30	24	24	305	288	368	279	320	370
Voorburg west	-	27	30	27	29	33	-	204	256	221	202	248
RIJSWIJK												
Cromwijk/Leeuwendaal	40	33	26	-	-	34	520	392	254	-	-	503
Te Werve	-	20	20	23	-	32	-	691	548	291	-	381
De Put e.o.	-	26	-	50	46	41	-	321	-	533	658	539
De Strijp	-	-	-	27	32	-	-	-	-	169	278	-
Steenvoorde zuidwest	43	45	45	37	38	43	262	300	266	231	287	269
Piaspoelolder	-	-	-	-	50	47	-	-	-	-	557	411

Tabel 4b. Aantal vogels en meest getelde soort per PC-gebied, 2015

	Aantal soorten	Aantal exemplaren	Meest getelde soort	
			naam	aantal
DEN HAAG				
Centrum				
Centrum	17	370	Stadsduif	152
Zeeheldenkwartier oost	22	249	Zilvermeeuw	38
Willemspark	24	299	Stadsduif	63
Stationsbuurt	21	348	Halsbandparkiet	74
Zeeheldenkwartier west	11	105	Gierzwaluw	30
Schilderswijk zuid	28	293	Huismus	33
Schilderswijk noord	17	357	Stadsduif	107
Archipelbuurt	32	409	Kauw	119
Escamp				
Moerwijk noord/oost	30	420	Kleine Mantelmeeuw	131
Bouwlust oost	32	479	Kleine Mantelmeeuw	139
Bouwlust west	22	158	Zilvermeeuw	20
Morgenstond west	27	340	Kleine Mantelmeeuw	38
Leyenburg oost	35	440	Kauw	86
Leyenburg west	34	283	Zilvermeeuw	77
Wateringse Veld	38	244	Wilde Eend	36
Haagse Hout				
Mariahoeve noord	39	497	Kauw	96
Mariahoeve midden	29	264	Kleine Mantelmeeuw	46
Bezuidenhout oost	40	406	Gierzwaluw	140
Marlot	34	240	Merel	36
Bezuidenhout midden/west	23	285	Kauw	45
Bennoordenhout	28	236	Kauw	41
Duttendel	48	572	Gierzwaluw	134
Laak				
Laakkwartier oost	28	404	Zilvermeeuw	86
Leidschenveen-Ypenburg				
Leidschenveen	30	309	Canadese Gans	107
Leidschenveen Lanen	25	402	Spreeuw	100
Ypenburg noord	58	646	Kauw	84
Ypenburg Singels/Waterwijk	37	348	Meerkoet	31
Loosduinen				
Houtwijk	28	205	Houtduif	27
Kraayenstein	34	232	Kleine Mantelmeeuw	55
Kijkduin	33	289	Kauw	44
Bohemen	34	380	Kauw	62
Scheveningen				
Duinoord	45	382	Stadsduif	56
Oud-Scheveningen	35	812	Zilvermeeuw	185
Scheveningen Badplaats	18	349	Zilvermeeuw	112
Belgisch Park	16	151	Zilvermeeuw	52
Segbroek				
Bomenbuurt	40	617	Kauw	92
Vogelwijk	55	660	Gierzwaluw	87
WASSENAAR				
Deyleroord	33	315	Kauw	52
Oostdorp	33	319	Kauw	130
Kerkehout	23	136	Houtduif	23
LEIDSCHEMENDAM				
De Zijde	38	282	Kauw	61
De Heuvel	38	378	Kauw	47
Prinsenhof	27	392	Kleine Mantelmeeuw	61
Raadhuiskwartier	25	334	Gierzwaluw	72
De Rietvink	58	540	Gierzwaluw	89
VOORBURG				
Voorburg oost	37	314	Kauw	61
Essesteijn/Damsigt	42	523	Gierzwaluw	56
Voorburg noord/t Loo	39	448	Kauw	58
Voorburg oud	24	370	Gierzwaluw	135
Voorburg west	33	248	Kauw	46
RIJSWIJK				
Cromwijk/Leeuwendaal	34	503	Kleine Mantelmeeuw	109
Te Werve	32	381	Gierzwaluw	79
De Put e.o.	41	539	Canadese Gans	51
Steenvoorde zuidwest	43	269	Houtduif	27
Plaspolder	47	411	Zwarte Kraai	45

Van de PC-gebieden in het stadsdeel Centrum waren er 6 van de 8 onder het gemiddelde en in Loosduinen 3 van de 4. In Wassenaar waren alle getelde gebieden zelfs onder het gemiddelde. De andere randgemeenten waren alle ruim boven het gemiddelde.

Ervaren tellers kwamen op gemiddeld 430 exemplaren per gebied uit, tellers met een gemiddelde ervaring op 337 en tellers met weinig ervaring op 291.

Een andere factor die van invloed kan zijn op het getelde aantal exemplaren is de mate van verstedelijking van het gebied. Hiertoe is er een onderverdeling gemaakt in drie typen PC-gebieden: a: gebieden zonder een enkel telpunt in het groen; sterk verstedelijkt (39); b: gebieden met enkele telpunten in het groen (28); c: gebieden met veel telpunten in het groen (13). In het MUS-project was de eerste groep met 62% het minst vertegenwoordigd, de tweede met 71% en de derde met 85% vertegenwoordigd.

Huiszwaluw

Terwijl overall het gemiddelde per PC-gebied 367 exemplaren bedraagt, was dat in de groene wijken 404, de wijken met weinig groen 350 en de sterk verstedelijkte 363. In de eerste 2 typen wijken waren de ervaren tellers met elk ca. 50% vertegenwoordigd, in de groenarme wijken met ca. 30%. In alle drie de typen wijken lag het aantal getelde vogels door ervaren tellers significant hoger dan dat van minder ervaren tellers. Het betekent dat de mate van ervaring van grotere invloed is op het aantal getelde vogels dan de mate van verstedelijking.

Een duidelijke relatie met het aantal getelde exemplaren is echter niet aantoonbaar. Dit aantal wordt namelijk vooral bepaald door het aantal van enkele zeer algemene soorten die in alle typen wijken sterk vertegenwoordigd zijn. Van de 11 wijken met veel groen scoren er qua aantal 6 bovengemiddeld en 5 onder gemiddeld. Van de 24 sterk verstedelijkte 13 bovengemiddeld en 11 onder gemiddeld.

Het gemiddeld aantal soorten per PC-gebied bedroeg 32. Ypenburg noord was in 2015 het gebied met het hoogste aantal, namelijk 58, op de voet gevolgd door de Rietvink (Leidschendam) met 56 en de Vogelwijk met 55. Ook de Plaspoelpolder in Rijswijk, Duttendel en Duinoord hadden een hoog aantal met resp. 47, 46 en 45 soorten. Al deze wijken werden geteld door ervaren tellers.

Kauw

Er is ook een relatie tussen het aantal soorten en de mate van groen van het gebied. In groene wijken werden gemiddeld 39 soorten geteld, in sterk stedelijke slechts 27. Van de 11 groene gebieden waren er 10 bovengemiddeld en slechts één onder gemiddeld qua aantal soorten. De sterk verstedelijkte gebieden zijn duidelijk het soortenarmst: van de 24 verstedelijkte PC-gebieden scoorden maar liefst 17 onder gemiddeld. Van de 20 soortenarmste wijken waren er 16 sterk verstedelijkt en slechts één groene wijk. Van de 20 soortenrijkste wijken waren er slechts 5 sterk verstedelijkt en 6 groene wijken.

Dit komt ook tot uitdrukking als we de gegevens per stadsdeel bekijken. In het stadsdeel Centrum, het meest verstedelijkte gebied, lag het gemiddeld aantal waargenomen soorten per wijk op veruit het laagst van allemaal, namelijk 21. Alleen de Archipelbuurt scoorde hier iets bovengemiddeld met 32 soorten. Gemiddeld waren de PC-gebieden in de randgemeenten iets soortenrijker dan die in Den Haag zelf. Van de 18 onderzochte gebieden in de randgemeenten waren er 13 soortenrijker en 4 soortenarmer dan het gemiddelde.

De kauw is in 2015 zijn dominantie als meest getelde soort aardig kwijtgeraakt. Was hij dat in 2014 nog in 25 PC-gebieden, in 2015 slechts in 16. In maar liefst 11 gebieden werd hij door een andere soort vervangen als meest getelde soort. In 4 gevallen betrof dit de zilvermeeuw (in Den Haag) en in 4 gevallen de gierzwaluw (vnl. in de randgemeenten).

Van de gierzwaluw werden in 2015 veel grote groepen gezien hetgeen zich vertaalt in het feit dat het aantal gebieden waarin dit de meest getelde soort was, steeg van 7 tot 9. De toename van het aantal geturfde kleine mantelmeeuwen werd ook zichtbaar in het toenemende aantal gebieden waarin hij nummer één staat: 4 meer dan in 2014 waardoor hij in 7 gebieden het meest werd gezien.

De stadsduif en de houtduif waren in resp. 4 en 3 wijken de meest getelde soort, 8 andere soorten slechts één of twee keer.

Van de gebieden die sinds 2010 onafgebroken geteld worden, waren de Archipelbuurt, Bohemen en Voorburg oost de enige gebieden waarin de kauw ook 6 jaar lang nummer 1 was. In Leidschenveen betrof dit de Canadese gans.

5. Resultaten per soortgroep (5a, 5b en 5c)

a. watervogels

In 2015 werden 25 soorten watervogels waargenomen, waarvan 9 exoten terwijl de grauwe gans in de Haagse regio meer kenmerken van tamme dan van wilde exemplaren heeft. De exoten, incl. grauwe gans, maken 32% van het totaal aantal watervogels uit.

De enige Indische gans was ook de enige landelijk gezien in MUS, terwijl zwarte zwaan, zwaangans, carolinaeend en mandarijneend ook elders in MUS nauwelijks werden geturfd.

Ten opzichte van 2014 waren er 6 nieuwe soorten, waarvan bergeend en smient zelfs nieuw waren voor MUS in de Haagse regio. Het gaat om in totaal 3140 exemplaren, een stijging ten opzichte van 2014 met 6,7%. Watervogels maken 16% van het totaal aantal exemplaren in MUS uit.

Al jaren hebben we top-vier in de Haagse regio van wilde eend, meerkoet, nijlgans en Canadese gans die in wisselende volgorde samen 68% van het totaal aan watervogels uitmaakt.

Het aantal Canadese ganzen nam overigens ten opzichte van 2014 sterk af van 519 tot 404 stuks. Toch maken deze jaarlijks 30 tot 40% van het landelijk totaal in MUS uit en staat de soort in de Haagse regio op de 17de plaats qua aantal (landelijk 33ste). Ook de Grauwe gans werd minder gezien; beide soorten duikelden enkele plaatsten op de ranglijst. Het waterhoen deed het veel beter dan in 2014 met een stijging van 32% tot 198 stuks. Deze soort doet het hier veel beter dan landelijk in MUS. De brandgans in sinds 2014 een nieuwkomer in MUS die zich met ca. 10% van het totaal aan watervogels ook in 2015 goed handhaafde.

Twee soorten eenden die recent sterk toenemen in de Haagse regio zijn krakeend en kuifeend. De krakeend verdubbelde zijn aantal van 2014 op 2015 van 15 tot 30 en de kuifeend nam van 59 tot 72 toe. Ook worden beide in steeds meer PC-gebieden gezien: de krakeend van 5% van alle gebieden in 2010 tot 18% in 2015 en de kuifeend van 11% in 2010 tot 29% in 2015. De krakeend deed het in de 1ste telronde verhoudingsgewijs beter dan landelijk in Mus en de Kuifeend vooral in de 2de en 3de ronde. In Den Haag was het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg het rijkst gezegend met watervogels, van de randgemeenten was dit Rijswijk. Dit komt name door de grote aantallen Canadese ganzen en in mindere mate wilde eenden die hier huizen. De stadsdelen Centrum, Laak, Scheveningen en Segbroek zijn relatief het armst aan watervogels. In stadsdeel Haagse hout waren de verschillen per PC-gebied het grootst: Bezuidenhout midden/west moest het maar slechts één aalscholver en één wilde eend doen, in Marlot maakten watervogels 26% van het totaal uit met de

aantekening dat ca. de helft hiervan bestond uit soepeenden. “Goede” wijken zijn ook Wateringse Veld (39%), Bouwlust west (37%).

b. zangvogels

In 2015 zijn in totaal 3339 exemplaren aan zangvogels (excl. kraaiachtigen en gebouwbroeders) in MUS waargenomen van 35 soorten. Ten opzichte van 2014 werden kramsvogel, keep en zwarte mees niet gezien en waren sprinkhaanzanger, kneu, goudvink en appelvink nieuwe soorten. De ene sprinkhaanzanger was een van de dooddenkele die landelijk in MUS werden gezien. Merel en koolmees waren met stip nummer 1 en 2 en maakten 42% van het totaal aan zangvogels uit.

Op grote afstand werden ze gevolgd door pimpelmees, winterkoning en tjiftjaf. De pimpelmees had een goed jaar in 2015; er werden er meer gezien dan in 2014. Er waren iets minder winterkoningen dan in 2014 maar altijd nog meer dan in de jaren daarvoor. Het aantal groenlingen en roodborsten bereikte in 2015 een maximum. Er werden ook nog nooit zoveel putters gezien, het maximum van 2014 werd weer overtroffen. Ook het aantal kleine karekieten zat in de lift, misschien mede dankzij de beschermingsmaatregelen voor het behoud van rietkragen in Leidschenveen/Ypenburg. De zwartkop scoorde iets lager dan in 2014, maar in beide jaren waren er nog altijd meer dan in de jaren ervoor. De nachtegaal neemt als één van de weinige soorten al vanaf 2010 in aantal af. Ook de staartmees is een soort die al vanaf 2012 in de min zit. Desondanks worden er in de Haagse regio nog aanzienlijk meer nachtegalen en staartmezen geturfd dan het landelijk gemiddelde in MUS. De merel zat duidelijk wat onder het landelijk gemiddelde, evenals witte kwikstaart, kneu en vink.

De overige soorten zangvogels schommelden een beetje rond een gemiddelde en bleven aardig constant. In totaal maakten zangvogels 21% van het totaal aantal uit. De verschillen per PC-gebied zijn echter groot. De gebieden in het stadsdeel Centrum en in Scheveningen zaten ver onder het gemiddelde. In de stadsdelen Haagse Hout, Loosduinen en Segbroek werd een meer dan gemiddeld aantal zangvogels gezien.

Vier van de 5 zangvogelarmste wijken lagen in het stadsdeel Centrum. In de wijk Centrum zelf bestond het hele bestand uit slechts 2 merels en één koolmees. De wijk die het rijkst was aan zangvogels was de Vogelwijk waar 25 soorten zangvogels werden gezien, gevolgd door Ypenburg noord en Duttendel met elk 21 soorten. Alle 3 werden geteld door ervaren tellers.

De randgemeenten waren duidelijk rijker aan zangvogels dan Den Haag zelf. In Leidschendam (33%), Wassenaar (31%) Voorburg (28%) en Rijswijk (25%) was het percentage zangvogels aanzienlijk hoger dan de 19% van Den Haag zelf. Top-wijk was hier Prinsenhof (Leidschendam) met 46%. Cromwijk/Leeuwendaal (Rijswijk) en Voorburg oud waren de enige twee die onder het percentage van Den Haag bleven met resp. 15 en 18%.

c. kraaiachtigen

Voor het MUS-project gaat het in de Haagse regio om 4 soorten: gaai, ekster, zwarte kraai en kauw. Grote afwezigheid is de roek. Honderd jaar geleden waren er nog diverse kolonies in het Haagse. Die zijn allemaal uitgeroeid. Tot de jaren 70 zijn slechts incidentele waarnemingen bekend. De dichtstbijzijnde broedlocaties bevinden zich tientallen kilometers van de Haagse regio maar het lijkt er vooralsnog niet op dat herbevolking van het tussenliggende gebied een feit wordt.

De kauw is jaarlijks de meest getelde soort en wordt ook in alle PC-gebieden gezien. In 2015 maakte het aantal kauwen 65% van het totaal aantal kraaiachtigen uit. Hoewel hij nog steeds met stip op nummer 2 (in 2015 de gierzwaluw) een ruime voorsprong heeft, lijkt het er op dat hij wat terrein prijsgeeft. Slechts in 29% van de PC-gebieden was hij nog maar de meest getelde soort, een diepterecord sinds 2010; in 2014 bedroeg dit nog 45%. Waren er in 2014 nog 7 groepen van meer dan 100 kauwen, waarvan zelfs twee van meer dan 200, in 2015 werden maar 4 groepen van meer dan 100 stuks opgegeven waarvan geen een meer dan 200 stuks.

De zwarte kraai was na de kauw in 2015 de meest getelde kraaiachtige op de 10^e plaats van meest getelde soorten. Hoewel er een fractie minder werden geturfd dan in 2014 was het aantal per PC-gebied evenals in 2014 aanzienlijk hoger dan in de jaren daarvoor.

De ekster staat jaarlijks enkele plaatsen lager op de ranglijst van meest getelde soorten. Beide soorten overigens ook een paar plaatsen dan het landelijk gemiddelde. Het aantal eksters per PC-telgebied lijkt een golfbeweging te hebben: van 2010 t/m 2012 nam dat af, vervolgens t/m 2014 weer toe tot het maximum van 10,7 en in 2015 weer af tot 9,7 per PC-gebied.

Het beeld van de gaai wijkt op een aantal punten sterk af van de drie eerder genoemde soorten. Niet alleen is hij veruit de zeldzaamste kraaiachtige in MUS, maar ook in tegenstelling tot de andere drie stamt het merendeel van de opgaven uit de 1ste telronde; bij de andere drie zijn de verschillen per telronde minder groot. Ook is de gaai duidelijk een soort van de groene PC-gebieden: hier werd maar liefst 41% van alle gaaien waargenomen, de kauw in slechts ca. 15% en zwarte kraai en ekster beide in rond de 22%. Zowel het aantal gaaien per PC-gebied als het percentage gebieden waarin hij werd gezien nam ten opzichte van 2014 licht toe.

Het aandeel kraaiachtigen in het totaal is in Den Haag in alle stadsdelen ongeveer even hoog, ca. 19%, evenals in de randgemeenten alleen Wassenaar springt eruit met 30%, voornamelijk door de wijk Oostdorp waar erg veel kauwen werden gezien. In de Archipelbuurt en de wijk Leidschenveen Lanen is het aandeel veruit het hoogst met resp. 38 en 30%, in Duttendel veruit het laagst met slechts 3%. Door de jaren heen is in alle gemeenten het aandeel aan kraaiachtigen redelijk constant, maar per stadsdeel zijn er wel schommelingen. Van een duidelijke trend is geen sprake.

Boornklever

d. meeuwen

In 2015 was er de definitieve doorbraak van de kleine mantelmeeuw in de MUS-tellingen van de Haagse regio. Voor het eerst is hij daarbij de zilvermeeuw gepasseerd, al is het verschil miniem met maar 4 exemplaren. Na de kauw en de gierwaluw zijn beide soorten nu de meest getelde vogels in de Haagse regio. De aantallen hebben ook een grote impact op de landelijke totalen van beide soorten: de kleine mantelmeeuw is goed voor bijna 30% van het landelijk totaal en de zilvermeeuw zelfs 40%. De landelijke 17de en 20ste plaats op de ranglijst van meest getelde soorten steekt dan ook schril af tegen de 2de en 3de plaats in het Haagse. Aan de opmars van de kleine mantelmeeuw sinds 2010 lijkt geen einde te komen. Werden van deze soort in 2010 maar gemiddeld 15 exemplaren per PC-gebied geteld, in 2015 is dit verdubbeld tot 30 per gebied. En in 2010 begonnen op plaats 11 van de lijst van meest getelde soorten rukte hij elk jaar één of 2 plaatsen op tot plaats 3 in 2015.

Dit kan niet gezegd worden van de zilvermeeuw, integendeel. Daar is de groei tot staan gekomen met een maximum in 2014. In 2015 werden er minder zilvermeeuw per PC-gebied geteld en hij zakte op de ranglijst van plaats 2 naar plaats 4. Niet duidelijk is of de methoden die de gemeente hanteert om de meeuwenoverlast te verminderen, hierbij een rol spelen. Deze hebben tot nu toe in ieder geval nog geen negatieve invloed op de kleine mantelmeeuw.

Tabel 5a. Percentage soortgroepen Den Haag per PC-gebied, 2015

	Totaal	Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders 1)	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
DEN HAAG	13480	15	19	19	18	12	11	5	2	100
		%								
Centrum	2423	9	11	19	17	22	11	12	1	100
Centrum	369	4	1	12	15	44	9	14	0	100
Zeeheldenkwartier oost	250	14	13	13	25	16	10	9	0	100
Willemspark	299	17	4	12	8	25	19	15	0	100
Stationsbuurt	346	3	11	23	23	16	3	21	0	100
Zeeheldenkwartier west	106	3	39	11	0	16	28	3	0	100
Schilderswijk zuid	293	10	17	17	9	14	22	9	1	100
Schilderswijk noord	356	3	3	12	26	35	6	15	0	100
Archipelbuurt	404	13	19	38	15	6	3	3	2	100
Escamp	2365	21	17	18	26	9	3	5	1	100
Moerwijk noord/oost	421	24	9	15	39	6	1	6	0	100
Bouwlust oost	477	22	18	12	33	7	0	5	3	100
Bouwlust west	159	37	11	21	16	15	0	0	0	100
Morgenstond west	341	16	27	18	14	14	0	6	4	100
Leyenburg oost	440	15	16	25	19	10	9	5	1	100
Leyenburg west	283	6	15	25	36	11	5	2	1	100
Wateringse Veld	244	39	23	11	11	6	3	5	1	100
Haagse Hout	2501	14	26	18	14	10	14	3	2	100
Mariahoeve noord	497	13	28	28	17	7	1	3	2	100
Mariahoeve midden	264	20	18	23	20	8	6	2	3	100
Bezuidenhout oost	406	8	21	15	8	7	38	2	0	100
Marlot	239	26	45	15	2	5	2	3	2	100
Bezuidenhout midden/west	285	1	25	22	26	18	1	8	0	100
Benoordenhout	237	7	21	27	12	20	11	2	0	100
Duttendel	573	19	25	3	12	9	25	3	2	100
Laak	404	4	15	15	27	14	19	5	1	100
Laakkwartier oost	404	4	15	15	27	14	19	5	1	100
Leidschenveen-Ypenburg	1703	30	14	19	12	5	13	3	3	100
Leidschenveen	309	55	6	10	9	4	11	2	4	100
Leidschenveen Lanen	401	18	6	30	10	5	25	3	1	100
Ypenburg noord	646	28	22	18	12	6	7	3	5	100
Ypenburg Singels/Waterwijk	347	27	16	16	16	5	14	4	2	100
Loosduinen	1107	21	27	20	15	9	3	2	2	100
Houtwijk	205	28	29	17	5	14	4	2	0	100
Kraayenstein	233	20	29	13	31	5	-	0	2	100
Kijkduin	288	11	32	27	9	12	6	1	2	100
Bohemen	381	25	23	21	15	8	3	3	1	100
Scheveningen	1107	9	13	20	27	12	17	1	1	100
Duinoord	382	14	24	12	4	19	23	2	3	100
Oud-Scheveningen	812	10	10	23	28	12	16	0	0	100
Scheveningen Badplaats	349	2	5	26	44	7	16	1	-	100
Belgisch Park	151	7	18	17	43	8	7	-	-	100
Segbroek	1277	9	31	21	9	9	13	5	3	100
Bomenbuurt	617	10	26	22	11	10	12	6	3	100
Vogelwijk	660	7	35	21	7	8	14	5	3	100

1) Glerzwaluw, Zwarte Roodstaart, Hulsmus en Spreeuw

Tabel 5b. Percentage soortgroepen rand(deel)gemeenten per PC-gebied, 2015

	Totaal	Watervogels	Zangvogels	Kraaiachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwbroeders 1)	Halsbandparkiet	Overige soorten	Totaal
	%									
WASSENAAR	769	12	31	30	2	13	6	3	3	100
Deyleroord	314	20	32	22	3	13	2	4	4	100
Oostdorp	319	3	25	45	2	11	9	3	2	100
Kerkehout	136	15	41	15	1	17	9	0	3	100
LEIDSCHENDAM	1924	11	33	20	10	8	12	4	2	100
De Zijde	282	12	34	28	10	7	3	4	1	100
De Heuvel	379	24	27	21	9	11	1	5	2	100
Prinsenhof	392	3	46	12	25	5	6	3	1	101
Raadhuiskwartier	334	1	29	27	2	10	22	8	0	99
De Rietvink	540	14	28	15	5	9	24	1	4	99
VOORBURG	1904	15	28	20	5	9	14	7	1	100
Voorburg oost	314	7	28	28	3	13	5	14	2	100
Essesteijn/Damsigt	523	25	29	16	4	8	12	5	1	100
Voorburg noord/t Loo	449	15	32	20	5	9	13	5	1	100
Voorburg oud	370	10	18	14	6	6	37	9	0	100
Voorburg west	248	15	37	25	5	10	1	5	2	100
RIJSWIJK	2100	23	25	17	11	7	11	5	2	100
Cromwijk/Leeuwendaal	503	10	15	13	25	6	21	9	0	100
Te Werve	381	13	19	22	12	7	21	7	0	100
De Put e.o	539	31	32	15	5	8	3	3	3	100
Steenvoorde zuidwest	269	27	29	13	6	12	3	6	5	100
Flaspoelpolder	411	34	30	24	0	3	4	0	4	100

1) Glerzwaluw, Zwarte Roodstaart, Hulmus en Spreeuw

Het percentage meeuwen van het totaal aan waargenomen vogels is door de groei van de aantallen meeuwen in Den Haag toegenomen van 13 tot 18%. In de randgemeenten waar overigens veel minder meeuwen zijn, is de trend onduidelijk. Behalve in aantal nam de kleine mantelmeeuw ook toe wat betreft het aantal PC-gebieden waarin hij werd gezien: van 68% in 2010 tot 86% in 2015. De zilvermeeuw bleef in die jaren constant rond de 90 tot 95% bezetting hangen.

Beide meeuwensoorten zijn zeer ongelijk over de verschillende stadsdelen verdeeld, maar voor beide geldt dat de laagst aantallen uit Loosduinen, Segbroek, Leidschenveen/Ypenburg en Laak worden gemeld. De kleine mantelmeeuw heeft zijn hoogste aantallen in Escamp met 495 exemplaren en de zilvermeeuw in Scheveningen met 355. In het stadsdeel Centrum houden de aantallen van beide soorten elkaar in evenwicht, maar in Haagse Hout worden veel meer kleine mantels dan zilvers gezien (192 om 135).

Gemiddeld aantal per PC-gebied

Stadsdeel	Kl. mantelmeeuw	Zilvermeeuw
Escamp	56,4	29,7
Scheveningen	33,3	88,7
Centrum	30,6	31,0
Haagse Hout	32,0	19,3
Randgemeenten	18,3	12,2

Voor beide soorten geldt ook dat het gemiddeld aantal dat in sterk verstedelijkte PC-gebieden veel hoger ligt dan in wijken met meer groen.

Het aantal kokmeeuwen per PC-gebied vertoont sinds 2012 een daling van 17,4 tot 6,3. Omdat kokmeeuwen nogal eens in groepen worden gezien is het al dan niet voorkomen van groepen echter medebepalend in MUS. Overigens is de Haagse regio vergeleken met de landelijke cijfers bepaald geen kokmeeuwegebied in MUS. Per telronde is het percentage kokmeeuwen in de Haagse regio maar 0,5 tot 2,3% terwijl een normale verdeling rond de 9% zou zijn. Ook de plaats op de ranglijst van meest geziene soorten is duidelijk: 12de landelijk en slechts 31ste in het Haagse. Over de 15 stormmeeuwen in de Haagse regio zijn geen uitspraken te doen over toe- of afname.

e. duiven

De 4 duivensoorten waar het hier om gaat, te weten houtduif, holenduif, Turkse tortel en stadsduif, nemen evenals in 2014, samen 11% van het totaal aantal vogels voor hun rekening. Dit percentage is de laatste 3 jaar heel constant. In het stadsdeel Centrum en in mindere mate Laak, is dit percentage flink hoger, vooral door de aanwezige stadsduiven. In het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg en in Leidschendam, Voorburg en Rijswijk is het percentage duiven aanzienlijk lager.

Het hoogste aandeel in het totaal vormen de houtduiven (57%). De houtduif is langzamerhand afgezaakt op de ranglijst van meest waargenomen soorten van de 2de plaats in 2010 tot de 5de in 2015. Dat wil niet zeggen dat er ook minder houtduiven zijn dan een paar jaar geleden, want de belangrijkste reden is dat de soort voorbijgestreefd is door eerst zilvermeeuw en vervolgens kleine mantelmeeuw. De laatste 3 jaar is het aantal houtduiven per PC-gebied redelijk stabiel, maar wel lager dan in de jaren 2010 tot 2012.

Blauwe reiger

Houtduiven werden overigens in alle PC-gebieden geturfd in MUS. Wijken met veel houtduiven zijn Houtwijk, de Bomenbuurt en in Rijswijk Steenvoorde zuidwest. In deze gebieden is de houtduif regelmatig jaarlijks de meest getelde soort.

Stadsduiven maken ca. 35% van het totaal uit. Een duidelijke trend is er niet. Omdat stadsduiven vaak in groepen aanwezig zijn, is het al dan niet aantreffen van grote groepen de belangrijkste verklaring in verschillen in aantallen. Zulke groepen zaten in 2 PC-gebieden in het stadsdeel Centrum, te weten de wijk Centrum zelf met 152 stuks en de Schilderswijk noord met 107 stuks. Mede door deze grote groepen werden in het stadsdeel Centrum ook veruit de meeste stadsduiven gezien. De soort ontbrak in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg en in Wassenaar. Ook in de andere randgemeenten werd hij nauwelijks waargenomen. De soort is dan ook de soort die van de top-15 van de ranglijst van meest waargenomen soorten, degene met veruit het laagste aantal PC-gebieden waar hij is waargenomen. Het mag geen verbazing wekken dat door het sterk stedelijk karakter van veel PC-gebieden hij in de Haagse regio beduidend hoger scoort dan het landelijk gemiddelde (8ste in 2015 tegen 15de landelijk).

Weinig positiefs over de Turkse tortel. Het is een soort in het Haagse vergelijkbaar met de huismus: in vergelijking met landelijk beeld in MUS doet hij het hier gewoon slecht. Landelijk 9de in de ranglijst van meest waargenomen soorten, in de Haagse regio slechts 28ste. De aantallen per PC-gebied lagen in 2014 en in 2015 zelfs lager dan in voorgaande jaren. Het enige positieve is dat hij in veel meer PC-gebieden is gezien (ruim 61% tegen 48% in 2014). De Turkse tortel is vrijwel onzichtbaar is erg verstedelijkte wijken. De meeste zitten in Leidschenveen/Ypenburg, het Haagse Hout en de Vogelwijk, vooral dus in gebieden die aan het buitengebied grenzen. In de randgemeenten ontbreekt hij slechts in 3 van de 18

Grauwe gans

onderzochte gebieden. De meeste zaten daar in De Rietvink (Leidschendam) met 15 stuks en Deyleroord en Oostdorp (beide Wassenaar) met 11 en 12 exemplaren.

De 23 holenduiven werden in 11 PC-gebieden verspreid over Den Haag en randgemeenten gemeld. Het zijn er gemiddeld per PC-gebied minder dan het landelijk gemiddelde. De zomertortel, waarvan er landelijk jaarlijks enkele worden in MUS worden opgegeven, is in de Haagse regio in MUS nog nooit gesignaleerd.

f. gebouwbroeders

De gebouwbroeders betreffen 4 soorten, gierzwaluw, zwarte roodstaart, huismus en spreeuw. Ze maken ca. 11% van het totaal uit. Hiervan maakt de gierzwaluw 71% uit en spreeuw en huismus elk ca. 15%. Dit betekent dat fluctuaties in het aantal gebouwbroeders in feite bepaald worden door de aantallen gierzwaluwen.

Het stadsdeel Escamp is altijd erg arm aan deze groep geweest. Slechts 3% van het totaal bestond hier uit gebouwbroeders. Alleen het PC-gebied Leyenburg oost is een positieve uitzondering met een klein aantal gierzwaluwen en Blauwe huismussen. In Voorburg was er een flinke toename van 4% in 2014 tot 14% in 2015 omdat in de wijk Voorburg-oud een opvallend grote groep van 135 gierzwaluwen werd geteld. Een toename van het percentage gebouwbroeders is er ook in Rijswijk (6% in 2014 tot 11% in 2015). Dit komt omdat ten opzichte van 2014 hier een nieuw PC-gebied is geteld dat uiterst rijk aan gierzwaluwen was (103 stuks).

Het jaar 2015 was in het algemeen een goed gierzwaluwjaar in de Haagse regio. Het aantal per PC-gebied nam toe van 28,1 tot 35,6 en bereikte daarmee het hoogste aantal sinds het begin van de MUS-tellingen in 2010. Ook het aantal PC-gebieden waarin de soort werd vastgesteld nam licht toe. In een flink aantal PC-gebieden werden er meer gezien dan in 2014. De 2 bovengenoemde grote groepen waren er 2 van de 4 met meer dan 100 exemplaren. De andere 2 waren het Bezuidenhout oost met 140 en Duttendel met 124 exemplaren. In 2014 waren er maar 2 gebieden met meer dan 100 stuks. In maar liefst 9 PC-gebieden was de gierzwaluw de meest getelde soort (in 2014 in 7). Het stadsdeel Haagse Hout was het rijkst gezegend met gierzwaluwen: in 6 van de 7 PC-gebieden geturfd. Ook in het stadsdeel Centrum werden in 7 van de 8 in MUS opgenomen PC-gebieden gierzwaluwen geteld, de meeste in de wijk Willemspark met 46 stuks.

Ondanks al deze positieve geluiden blijft het aantal gierzwaluwen iets onder het landelijk gemiddelde in MUS steken, terwijl je met al die verstedelijkte plots eerder een bovengemiddeld aantal zou verwachten. Illustratief is ook het feit dat de gierzwaluw in de Haagse regio de 2de plaats inneemt na de kauw op de lijst van meest getelde soorten terwijl landelijk de laatste jaren de gierzwaluw juist nummer 1 is. Van de spreeuw en de huismus valt weinig positiefs te melden. Het gemiddeld aantal spreeuwen per PC-gebied nam weliswaar van 2014 op 2015 toe van 7,7 tot 9,3, maar dit beeld wordt volledig vertroebeld door de spreeuwen in het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg. Daar werd een zwerm van 100 spreeuwen geteld die alleen al goed was voor 30% van het totaal aantal spreeuwen. Laten wij deze buiten beschouwing, dan is het gemiddeld aantal spreeuwen in 2015 maar 6,4. Kenmerkend is ook dat in maar liefst 18 van de 39 gebieden met spreeuwen het aantal 5 of lager was. In 7 gebieden waar in 2014 wel spreeuwen werden geteld, werd in 2015 deze soort niet in MUS vastgesteld.

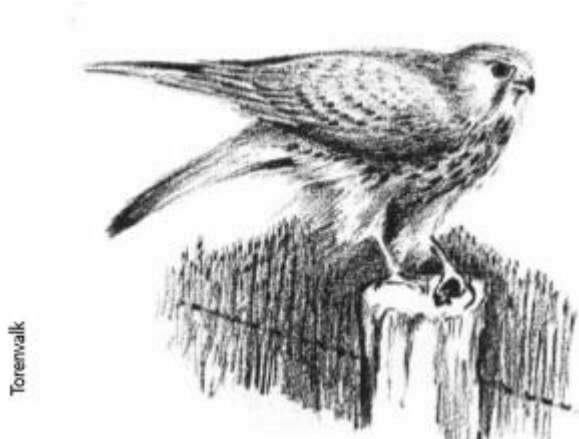
De 18de plaats op de ranglijst van meest getelde soorten in de Haagse MUS-plots is weliswaar 2 plaatsen hoger dan in 2014, maar als we die groep van 100 in mindering brengen staat hij op de 21ste plaats en dat steekt wel heel schril af tegen de 5de op landelijk niveau in MUS! Waar je ca. 9% van het landelijk totaal zou mogen verwachten in de Haagse regio, komt hij per telronde niet verder dan een schamele 1 tot 3%.

Ook de situatie van de huismus is niet rooskleurig. De positieve trend die in 2014 leek te zijn ingezet is weer omgeslagen in een negatieve: het aantal liep terug van 15,2 naar 11,1 per PC-gebied. Deels is dit gevolg van het feit dat in 2015 enkele PC-gebieden niet geteld zijn waar wel in 2014 een flinke kolonie zat. Die is zeker niet geheel verdwenen. Zo werd Duinoord niet geteld, in 2014 met 41 stuks het op één na hoogste aantal in een

telgebied. Dramatisch was de achteruitgang in de Stationsbuurt waar van de 44 in 2014 er in 2015 maar 9 over waren.

Ook de Plaspoelpolder in Rijswijk moest een flinke veer laten: van 30 naar 10 exemplaren. Behalve in Duindorp werden ook in de Scheveningse wijken Oud-Scheveningen en Scheveningen Badplaats in 2014 flinke aantallen geteld van resp. 29 en 38 stuks. In 2015 leek de situatie omgedraaid met resp. 49 en 8 stuks; netto is dat toch een verlies van 10 exemplaren. Wel waren er ook betere geluiden te melden. In het stadsdeel Leidschenveen/Ypenburg dat het meest in het buitengebied ligt van de Haagse stadsdelen en van waaruit eventuele herbevolking tot stand zou moeten komen, werden er 13 meer gezien. Ook in de Leidschendamse wijk De Rietvink werden er bijna 2 keer zoveel geteld als in 2014, wellicht mede dank zij een beschermingsproject dat daar loopt. Al met al neemt de huismus maar een 19de plaats op de ranglijst van meest getelde soorten in MUS tegen landelijk de 6de. Per telronde werd dan ook slechts 2 tot 3% van het landelijk gemiddelde per PC-gebied geteld terwijl 9% verwacht mocht worden.

Het kleine aantal zwarte roodstaarten in MUS (2 uit de Plaspoelpolder in Rijswijk, 1 van Ypenburg en 1 uit Leyenburg) is niet representatief voor de aanwezigheid van deze soort in de Haagse regio. Uit ander onderzoek zijn ook locaties bekend in gebieden waar geen MUS-tellers actief zijn. Toch heeft de zwarte roodstaart nooit echt de Haagse regio als broedvogel veroverd.

g. halsbandparkiet

Het aantal halsbandparkieten neemt al vanaf 2011 jaarlijks af met een flinke dip in 2013. In 2010, 2011 en 2012 stond hij nog op resp. de 4de, de 2de en 4de plek van meest waargenomen soorten, vanaf 2013 op de 7de of 8ste. In tegenstelling tot 2014 toen nog 2 groepen van meer dan 100 exemplaren waren genomen was in 2015 het maximum in een PC gebied 74. Vier van de vijf PC-gebieden waar hij het meest werd gezien bevonden zich in het stadsdeel Centrum. De Stationsbuurt en de Schilderswijk behoren tot de top-wijken. De enige

wijk buiten Den Haag waar hij jaarlijks in hoge aantallen wordt gezien in MUS is de wijk Voorburg oost. Niet verwonderlijk omdat hierin ook Park Vreugd en Rust ligt waar een flinke populatie broedt en vanwaar de zegetocht over Den Haag begonnen is destijds. Voordat de vogels in het Centrum van Den Haag een grote slaappleats gingen bezetten, was in Voorburg ook de enige slaappleats in de Haagse regio. Wel wordt hij jaarlijks in meer dan 90% van de PC-gebieden gezien. In elke telronde worden er ongeveer evenveel gezien.

Het aandeel van de halsbandparkieten in het totaal aan waargenomen soorten nam met 1% af tot 5% in Den Haag. Alleen in het stadsdeel Centrum was dit percentage 12 met een uitschieter in de Stationsbuurt van 21%. In alle andere stadsdelen en in de randgemeenten bedroeg het aandeel slechts 1% (Scheveningen) tot maximaal 7% (Voorburg). Per telronde bedroeg het aandeel van de Haagse halsbandjes in het landelijk totaal van MUS 38 tot 49%.

h. overige soorten

In 2015 omvat deze groep 15 wilde soorten en de kip. Dit zijn dezelfde als in 2014, alleen de blauwe pauw werd in 2015 niet gezien. De scholekster maakt, samen met grote bonte specht en groene specht 72% van het totaal uit van deze groep. Het ging in 2015 om 345 exemplaren; dat waren er ca. 9% minder dan in 2014. Deze afname deed zich voor bij bijna alle soorten. Alleen van de grote bonte specht werden er wat meer waargenomen. Deze soort vertoont sinds 2013 een lichte stijging. Kernwijken zijn sommige wijken in de

stadsdelen Haagse Hout en Segbroek. De soort zit ongeveer op het landelijk gemiddelde. De groene specht laat sinds 2013 een lichte afname zien.

De scholekster is met stip de belangrijkste soort in deze groep met 37% van het totaal. Sinds 2011 neemt het aantal scholeksters per PC-gebied langzaam toe. De vogels zitten gemiddeld in 50 tot 60% van alle PC-gebieden. Er zijn echter wel kerngebieden. Veel scholeksters zitten er in Mariahoeve, Bouwlust oost en Morgenstond west. Dit zijn vrijwel allemaal dakbroeders. De waarnemingen van scholeksters in Leidschenveen/Ypenburg betreffen vermoedelijk daarnaast ook broedvogels van het buitengebied. In het stadsdeel Centrum ontbreekt de scholekster geheel. Al jaren maakt het aandeel aan overige soorten ca. 2% van het totaal aantal waargenomen exemplaren uit. In alle stadsdelen en alle randgemeenten is dat aandeel globaal hetzelfde.

In enkele PC-gebieden is dit percentage iets hoger wat voornamelijk komt door de scholeksters die er huizen. In PC-gebieden die grenzen aan het buitengebied is het percentage ook iets hoger door waarnemingen van fazanten en kieviten. Er werden 6 verschillende soorten roofvogels in MUS gesignaleerd. Vanwege de kleine trefkans betreft dit wel een deel van de populatie. Dat geldt in ieder geval voor de slechtvalk: er werd er slechts één gemeld terwijl er enkele paartjes huizen in de Haagse regio en de stand hiervan langzaam toeneemt. Opvallend zijn de waarnemingen van de boomvalk. In de 1ste telronde had Den Haag er één van de 2 landelijk in MUS getelde en in de 2de ronde 2 van de 4.

Waarnemingen van sperwers zijn merkwaardig genoeg schaars en daarin blijft de Haagse regio sterk achter bij het landelijk gemiddelde. Alle waarnemingen van sperwers betroffen bovendien Rijswijk en Voorburg. De buizerd was de meest geziene roofvogelsoort: 7 stuks. Uilen ontbreken in 2015.

6. Indexen (tabel 6)

Het belangrijkste doel van het MUS-project is het onderzoeken van de aantalsontwikkelingen van zoveel mogelijk soorten in het stedelijk gebied. Daartoe worden trends berekend die gepresenteerd worden in indexen, waarbij het beginjaar op 100 wordt gesteld.

Hiervoor moeten de basisgegevens wel aan een drietal voorwaarden voldoen: Er moeten voldoende waarnemingen van de betreffende soorten beschikbaar zijn; De reeks van jaren moet voldoende groot zijn; Er moeten van een voldoende aantal postcodegebieden gegevens zijn. Landelijk zijn inmiddels voldoende soorten, PCgebieden en jaren beschikbaar om deze indexen van veel soorten nauwkeurig te berekenen.

Voor de Haagse gegevens ligt dit lastiger. Wat betreft criterium 1 is arbitrair gesteld dat er ten minste 40 exemplaren in totaal geturfd moeten zijn. In de praktijk komt dat erop neer dat van bijna 50% van de soorten een index mogelijk is. Het MUS-project startte landelijk in 2007, zodat landelijk al een reeks van 8 jaren mogelijk is. In de Haagse regio kunnen we in 2015 een reeks van 6 jaren presenteren.

Tot en met 2012 was het aantal PC-gebieden vrij beperkt en bovendien was er van jaar op jaar een groot verschil in de getelde gebieden. Pas vanaf 2013 begint een zekere stabilisatie in aantal en aard van de gebieden te komen. Nu kunnen indexen alleen berekend worden in vergelijkbare gebieden. Er zijn wel methoden waarbij de ontbrekende gegevens van gebieden en jaren kunnen worden bijgeschat aan de hand van wel getelde. Daarmee worden extreme verschillen wat afgezwakt, blijft echter dat ook deze bijstellingen in feite gebaseerd zijn op de verschillen door de al dan niet aanwezigheid van grote groepen. Dat betekent dat pas vanaf 2013 de indexen min of meer betrouwbaar zijn. En dan nog zijn sterke schommelingen mogelijk door toevallige oorzaken.

In feite geeft voor zo'n klein aantal PC-gebieden het aantal exemplaren per PC-gebied van jaar op jaar een meer betrouwbare indicatie voor toe- of afname. Optimaal is om beide parameters te combineren. Als we dat doen kunnen we voorzichtig de volgende conclusies over de periode 2013 t/m 2015 trekken.

Tabel 5c. Percentage soortgroepen totaal

	Totaal	Wintervogels	Zangvogels	Kraalachtigen	Meeuwen	Duiven	Gebouwtroeders 1)	Halsbandpar- kiet	Overige soorten	Totaal
	%									
DEN HAAG										
2011	10842	15	19	16	13	16	11	8	2	100
2012	9924	17	19	20	15	14	8	6	2	100
2013	11129	16	21	18	17	11	12	4	2	100
2014	14214	14	19	19	17	12	11	6	2	100
2015	13480	15	19	19	18	12	11	5	2	100
Centrum										
2011	2716	7	11	11	15	25	10	21	0	100
2012	1796	10	12	15	15	24	6	16	1	100
2013	1168	15	18	20	10	16	12	9	1	100
2014	2841	9	12	16	20	19	11	13	0	100
2015	2423	9	11	19	17	22	11	12	1	100
Escamp										
2011	1468	25	15	17	18	13	6	4	2	100
2012	1705	22	14	31	15	13	2	3	1	100
2013	2017	24	15	19	22	11	5	3	1	100
2014	2551	18	17	20	21	13	3	7	1	100
2015	2365	21	17	18	26	9	3	5	1	100
Haagse Hout										
2011	1434	17	21	30	10	11	6	5	1	100
2012	1390	12	22	21	14	10	12	7	1	100
2013	1691	8	21	18	15	13	19	5	1	100
2014	2142	11	25	19	15	9	16	4	1	100
2015	2501	14	26	18	14	10	14	3	2	100
Laak										
2011	340	14	12	13	16	18	21	6	1	100
2012	251	6	26	14	18	9	19	6	2	100
2013	853	9	14	15	27	13	17	4	1	100
2014	447	16	13	21	18	12	14	3	2	100
2015	404	4	15	15	27	14	19	5	1	100
Leidschenveen/Ypenburg										
2011	958	26	23	17	11	8	7	4	4	100
2012	1429	37	16	13	17	3	10	2	3	100
2013	1250	29	20	15	14	5	11	3	3	100
2014	1705	28	16	27	10	4	10	2	3	100
2015	1703	30	14	19	12	5	13	3	3	100
Loosduinen										
2011	1136	23	24	18	10	11	13	1	1	100
2012	968	15	26	22	8	10	13	5	2	100
2013	838	18	33	20	8	10	7	2	2	100
2014	1104	21	31	19	11	7	9	2	1	100
2015	1107	21	27	20	15	9	3	2	2	100
Scheveningen										
2011	1017	13	22	17	11	12	20	4	2	100
2012	370	25	24	27	4	12	2	4	2	100
2013	1655	15	15	16	17	11	18	3	6	100
2014	1952	12	14	17	24	14	16	1	2	100
2015	1693	9	13	20	27	12	17	1	1	100
Segbroek										
2011	1773	6	29	13	12	16	17	4	2	100
2012	2034	7	23	16	18	19	11	4	2	100
2013	1659	8	30	19	18	12	7	4	2	100
2014	1473	8	29	21	14	10	10	5	2	100
2015	1277	9	31	21	9	9	13	5	3	100
WAS SENAAR										
2011	715	9	21	22	2	6	2	29	10	100
2012	508	9	36	30	5	16	3	1	1	100
2013	859	9	32	35	3	11	7	2	1	100
2014	905	7	29	39	6	8	6	1	4	100
2015	769	12	31	30	2	13	6	3	3	100
LEID SCHENDAM										
2011	743	12	33	23	7	14	8	3	1	100
2012	1078	19	26	21	8	11	8	4	3	100
2013	1282	12	31	24	12	9	7	3	2	100
2014	1444	8	32	24	8	8	14	3	3	100
2015	1924	11	33	20	10	8	12	4	2	100
VOORBURG										
2011	1602	10	29	19	10	14	12	6	1	100
2012	1859	14	25	22	9	12	8	8	1	100
2013	1748	13	27	25	11	10	5	7	2	100
2014	1754	13	24	35	4	11	4	7	1	100
2015	1904	15	28	20	5	9	14	7	1	100
RIJSWIJK										
2011	1707	22	16	26	10	11	8	6	1	100
2012	1068	29	18	20	8	14	2	7	1	100
2013	1224	22	27	23	8	10	2	4	4	100
2014	1780	27	31	19	2	7	6	3	4	100
2015	2100	23	25	17	11	7	11	5	2	100
TOTAAL										
2011	15609	15	21	18	11	14	11	8	2	100
2012	14437	17	21	21	13	13	8	6	2	100
2013	16242	15	24	20	14	11	10	4	2	100
2014	20097	15	22	22	13	11	10	5	2	100
2015	19615	16	21	20	15	11	11	5	2	100

1) Gierstevogel, Zwarte Roodstaart, Huisduif en Spreeuw

Tabel 6. Indexen van soortgroepen en soorten
(in vergelijkbare PC-gebieden)

	2010	2011	2012	2013 1)	2014	2015
Totaal aantal exemplaren	100	105	96	92	111	103
Aantal exemplaren per groep						
watervogels	100	103	104	89	108	105
zangvogels	100	99	94	101	107	99
kraaiachtigen	100	101	102	88	133	86
meeuwen	100	118	127	90	98	103
duiven	100	103	99	79	106	96
gebouwbroeders 2)	100	109	72	98	108	108
halsbandparkiet	100	126	74	87	113	84
overige vogelsoorten	100	94	71	91	104	92
Aantal exemplaren per soort 3)						
Fuut	100	91	156	92	127	142
Aalscholver	100	126	121	113	88	160
Blauwe Reiger	100	96	94	89	123	99
Knobbelzwaan	100	106	78	128	71	95
Grauwe Gans	100	103	52	66	310	59
Canadese Gans	100	145	140	66	135	77
Brandgans	-	-	-	-	-	182
Nijlgans	100	114	81	94	128	104
Wilde Eend	100	95	97	101	86	107
Soepeend	100	115	91	88	146	121
Kuifeend	100	124	157	59	95	114
Waterhoen	100	97	96	119	92	132
Meerkoet	100	91	118	89	90	119
Scholekster	100	82	85	89	125	95
Kokmeeuw	100	111	148	71	63	80
Kleine Mantelmeeuw	100	155	138	107	113	119
Zilvermeeuw	100	99	115	81	96	93
Stadsduif	100	130	71	98	114	90
Houtduif	100	88	118	75	104	98
Turkse Tortel	100	134	86	101	91	132
Halsbandparkiet	100	126	74	87	113	85
Gierzwaluw	100	105	70	87	108	112
Grote Bonte Specht	100	114	80	96	114	113
Winterkoning	100	99	104	88	128	95
Heggenmus	100	91	97	118	85	83
Roodborst	100	94	86	101	110	115
Merel	100	96	91	99	109	93
Zanglijster	100	85	123	90	99	118
Zwartkop	100	121	99	86	141	91
Tjiftjaf	100	99	101	102	122	91
Fitis	100	94	123	98	98	106
Staartmees	100	79	121	108	78	101
Pimpelmees	100	113	92	116	118	96
Koolmees	100	93	86	104	108	95
Boomkruiper	100	108	85	113	91	128
Gaai	100	119	102	115	68	114
Ekster	100	102	96	107	105	87
Kauw	100	103	101	83	147	84
Zwarte Kraai	100	91	111	91	122	91
Spreeuw	100	149	69	124	93	114
Huismus	100	96	87	120	126	88
Vink	100	140	89	112	83	125
Groenling	100	131	123	90	96	124
Putter	100	92	71	116	96	165

1) Gecorrigeerde cijfers t.o.v. Inventarisatie rapport 2013

2) Gierzwaluw, Zwarte Roodstaart, Hulemus en Spreeuw

3) Alleen soorten met in 2015 40 of meer exemplaren

Fuut, gierzwaluw, roodborst en groenling blijken volgens beide criteria een stijgende lijn te vertonen, de heggenmus echter volgens beide een dalende. Van kuifeend, meerkoet en zanglijster is alleen de index positief en van scholekster, grote bonte specht, tjiftjaf en pimpelmees neemt alleen het aantal per PC-gebied toe.

De aalscholver lijkt hersteld van het dipje in 2014, met wel de aantekening dat dit voornamelijk komt omdat in Oud Scheveningen er 31 geteld zijn. Ook de index van de knobbelzwaan, wilde eend en waterhoen had in 2015 weer de opgaande lijn te pakken. De blauwe reiger en winterkoning kenden een terugval ten opzichte van 2014.

Dit is opvallend bij deze kou gevoelige soorten omdat de winter 2014/2015 zeker niet extreem was te noemen. Over de veranderingen bij een groot aantal andere algemene soorten werd al in de vorige paragraaf gesproken.

Overigens blijft het een feit dat de index van maar heel weinig soorten op een echt duidelijke trend wijst. Bij veruit de meeste soorten schommelt de index sterk zonder dat van een toename of afname sprake is. Dit kan een indicatie zijn dat de stand van het grootste deel van de ca. 45 meest algemene MUS-soorten in de Haagse regio redelijk stabiel is.

BIJLAGE

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2015
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Den Haag								Haagse Hout							
	Centrum	Zeeheldenkwartier oost	Willemspark	Stationsbuurt	Zeeheldenkwartier west	Schilderswijk zuid	Schilderswijk noord	Archipelbuurt	Mariahoeve noord	Mariahoeve midden	Bezuidenhout oost	Marlot	Bezuidenhout midden/west	Bennoordenhout	Duffendiel	
Fuut	-	2	4	5	-	3	-	5	-	-	-	-	-	-	-	
Aalecholver	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	3	-	1	-	1	
Blauwe Reiger	1	-	-	-	-	-	1	1	2	2	2	4	-	1	4	
Oolevaar	-	-	-	-	-	-	-	-	9	1	-	4	-	-	-	
Knobbelzwaan	-	2	3	-	-	3	-	-	4	-	-	-	-	-	-	
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Soepgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Canadese Gans	-	-	-	-	-	3	-	17	-	-	2	7	-	-	7	
Grote Canadese Gans	-	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Brandgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	41	
Nijlgans	5	3	2	-	-	3	2	9	11	5	2	1	-	4	42	
Krakeend	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Wilde Eend	5	6	24	2	-	6	6	4	18	21	9	5	1	4	7	
Soepeend	-	-	4	-	-	-	-	-	4	2	3	32	-	-	-	
Kulleend	-	8	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Waterhoen	-	-	1	1	-	6	-	3	7	8	5	-	-	4	1	
Meerkoet	4	8	13	-	3	6	3	12	11	11	7	7	-	4	6	
Schalekater	-	-	-	-	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-	-	
Klavit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kokmeeuw	5	-	-	-	-	-	-	-	5	4	7	-	-	-	-	
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2	-	-	
Kleine Mantelmeeuw	9	26	5	61	-	-	58	25	52	46	9	-	29	16	41	
Zilvermeeuw	43	38	18	19	-	27	36	37	29	2	15	5	42	12	30	
Viedief	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	-	-	
Stadduif	152	24	63	17	3	8	107	1	1	8	9	-	25	14	24	
Holenduif	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	1	
Houtduif	11	15	7	38	14	33	16	24	35	13	19	12	21	30	26	
Turke Turtel	-	-	4	-	-	2	-	-	1	-	2	1	1	4	-	
Halsbandparkiet	52	23	46	74	3	27	54	13	14	5	8	8	22	5	20	
Gierzwaluw	23	26	46	3	30	18	-	11	3	13	140	-	4	25	134	
Groene Specht	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	
Grote Bonte Specht	-	-	1	-	-	2	-	4	2	2	1	4	-	1	8	
Boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17	
Hulstzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Winterkoning	-	-	-	-	5	2	-	7	17	1	5	1	6	6	18	
Heggenmus	-	-	-	1	5	6	-	-	3	3	11	3	2	2	5	
Roodborst	-	-	1	1	-	2	-	12	13	8	9	15	-	1	11	
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
Merel	2	17	4	12	14	20	5	24	34	17	12	36	20	17	19	
Zanglijster	-	-	-	-	-	2	-	-	3	2	3	3	-	-	10	
Rietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	1	-	-	-	-	
Tuinfluit	-	2	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	
Zwartkop	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	4	-	1	1	6	
Tiiftijl	-	3	-	2	-	-	-	1	13	4	4	3	2	-	6	
Fitis	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	1	
Staartermee	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2	
Pimpelmee	-	-	1	7	-	9	2	1	14	4	11	7	5	8	14	
Koolmee	1	9	6	10	18	11	2	19	25	9	8	20	32	11	16	
Boomklever	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	5	-	-	-	1	
Boomkrulper	-	-	-	1	-	-	-	-	4	-	1	1	-	1	5	
Gaal	-	5	-	-	-	-	-	3	3	-	3	1	8	4	-	
Ekster	4	3	7	4	5	21	2	8	11	11	17	3	6	12	2	
Kauw	37	18	27	55	8	26	41	119	96	37	37	24	45	41	11	
Zwarte Kraal	3	6	1	20	-	3	1	28	29	13	5	7	11	4	4	
Spreeuw	11	-	5	-	-	15	9	-	2	4	6	4	-	-	8	
Hulsemus	-	-	6	9	-	33	12	-	-	-	9	-	-	-	1	
Vink	-	-	-	-	-	-	-	7	1	-	3	5	2	-	5	
Groenling	-	2	-	-	-	-	-	1	4	-	10	3	-	-	4	
Putter	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	3	-	-	-	

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Mariahoeve noord: Torenvalk 1, Lijvogel 1

Bezuidenhout oost: Bontlijster 1, Braamsluiper 1

Marlot: Indische Gans 1, Buzard 1

Duffendiel: Buzard 1, Torenvalk 1, Slechtvalk 1, Gekraagde Roodstaart 1, Grauwe Vliegenvanger 1, Glanskop 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2015 (vervolg)
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Den Haag												
	Laak	Leidschenvveen/ Ypenburg				Loosduinen				Scheveningen			
	Laakkwartier oost	Leidschenvveen	Leidschenvveen Lanen	Ypenburg noord	Ypenburg Singels/Waterwijk	Houtwijk	Kraayenstein	Kijkduin	Bohemen	Duinoord	Oud-Scheveningen	Scheveningen Badplaats	Belgisch Park
Fuut	-	4	-	6	8	-	1	-	-	1	0	-	1
Aalscholver	-	1	1	4	1	-	1	-	-	1	31	1	-
Blauwe Reiger	3	1	3	5	4	2	1	2	2	2	1	-	-
Ooievaar	-	-	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Knobbelzwaan	-	3	2	7	-	-	2	-	-	4	3	1	-
Grauwe Gans	-	7	-	34	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Soepgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Canadese Gans	-	107	-	26	19	5	2	-	18	-	12	-	-
Grote Canadese Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Brandgans	-	-	12	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Nijlgans	3	3	2	28	12	8	4	8	33	13	4	-	-
Krakeend	-	-	-	5	1	-	-	-	-	2	9	-	-
Wilde Eend	6	23	28	22	6	18	13	10	9	13	1	-	4
Soepeend	-	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-
Kuifeend	-	4	-	7	2	-	11	-	-	-	1	-	-
Fazant	-	-	-	5	-	-	2	-	-	-	-	-	-
Waterhoen	2	5	9	7	5	6	-	4	9	3	-	5	1
Meerkoet	1	12	17	23	31	19	10	7	24	15	7	-	-
Scholekster	3	7	5	7	6	1	2	5	2	2	-	-	-
Kievit	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Kokmeeuw	-	7	3	12	29	-	-	-	2	4	-	-	-
Stormmeeuw	-	4	-	-	-	-	-	-	-	4	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	22	16	27	46	-	7	55	-	14	-	45	42	13
Zilvermeeuw	86	1	11	19	28	4	17	26	41	6	185	112	52
Visdief	-	4	1	7	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Stadsduif	-	-	-	-	-	-	-	24	9	58	52	16	7
Holenduif	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	3	-
Houtduif	56	8	16	26	17	27	11	11	20	16	43	4	5
Turkse Tortel	1	4	3	10	2	1	-	-	3	-	3	-	-
Halsbandparkiet	19	5	14	22	14	4	1	4	14	8	4	2	-
Gierzwaluw	60	1	-	23	4	-	-	7	8	49	77	49	-
Groene Specht	-	-	-	1	-	-	-	1	-	3	1	-	-
Grote Bonte Specht	-	-	-	4	-	-	1	1	3	4	-	-	-
Boerenzwaluw	-	1	-	-	1	-	2	-	-	4	-	-	-
Huiszwaluw	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	20
Winterkoning	3	-	2	8	1	11	7	12	12	9	7	1	-
Heggenmus	3	-	-	7	1	1	1	5	8	4	5	-	-
Roodborst	-	-	-	1	1	1	7	4	2	5	4	-	-
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-
Merel	22	7	4	30	10	19	13	19	18	10	13	6	2
Zanglijster	1	-	-	4	-	1	-	4	3	5	-	-	-
Rietzanger	-	-	1	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	1	-	6	-	-	1	5	-	-	4	-	-
Tuinfluit	-	-	-	1	-	-	-	2	2	-	-	-	-
Zwartkop	-	-	-	6	-	4	1	-	5	6	-	2	-
Tijftjaf	1	-	-	8	1	6	8	8	8	11	11	-	1
Fitis	-	-	3	4	-	-	-	4	-	1	-	2	-
Staatmees	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4	-	-	-
Pimpelmees	13	-	-	12	7	8	7	-	6	8	11	-	-
Koolmees	16	11	13	17	13	5	13	14	15	14	20	6	4
Boomklever	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Boomkruiper	-	-	-	4	-	3	1	-	2	4	1	-	-
Gaai	1	-	-	2	-	3	3	4	2	3	1	-	-
Ekster	8	15	23	13	12	5	7	12	3	10	8	3	2
Kauw	37	8	100	84	29	24	10	44	62	22	145	86	24
Zwarte Kraai	16	8	-	18	13	3	11	19	15	9	29	-	-
Spreeuw	-	12	100	18	13	4	-	4	5	14	7	-	-
Huismus	17	20	-	-	30	5	-	5	-	23	49	8	11
Vink	-	-	-	1	-	-	3	2	-	1	-	-	-
Groenling	-	-	-	11	-	-	-	-	5	3	3	-	-
Putter	-	-	2	11	14	-	-	1	5	-	4	-	-

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Laakkwartier oost: Grote Mantelmeeuw 3, Goudhaan 1

Ypenburg noord: Bulzeid 2, Boomvalk 1, Koekoek 2, Zwarte Roodstaart 1, Sprinkhaanzanger 1, Bosrietzanger 1, Grasmus 1, Rietgors 2

Kraayenstein: Witte Kwikstaart 1

Duinoord: Bulzeid 1, Goudhaan 1, Grauwe Vliegenvanger 1, Glanskop 1

Kijkduin: Grasmus 4

Belgisch Park: Zwaangans 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2015 (vervolg)
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Den Haag									Leidschendam				
	Escamp						Segbroek							
	Moerwijk noord/oost	Bouwlust oost	Bouwlust west	Morgenstond west	Leyenburg oost	Leyenburg west	Wateringse Veld	Bomenbuurt	Vogelwijk	De Zijde	De Heuvel	Prinsenhof	Raadhuiskwartier	De Rietvink
Fuut	2	-	-	-	12	-	4	-	2	-	-	-	-	2
Aalscholver	-	1	-	-	1	-	2	-	1	-	8	-	-	3
Blauwe Reiger	7	4	2	3	6	1	2	2	5	1	1	-	-	2
Ooievaar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Knobbelzwaan	13	-	-	-	1	-	-	-	2	1	-	-	-	3
Grauwe Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	5
Soepgans	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Canadese Gans	4	15	11	10	15	4	2	3	2	-	-	-	-	-
Grote Canadese Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	-	-
Brandgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Nilgans	7	25	13	17	11	2	11	18	8	-	17	1	-	14
Krakeend	-	-	-	-	-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
Wilde Eend	21	20	17	12	9	2	38	16	10	18	16	6	1	22
Soepeend	-	4	-	-	2	-	7	1	-	1	28	-	-	1
Kuifeend	2	10	5	-	-	-	5	-	-	-	3	-	-	-
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Waterhoen	6	7	4	-	1	1	1	3	3	2	5	4	-	8
Meerkoet	28	20	7	13	8	5	23	21	11	8	7	2	-	11
Scholekster	-	12	-	11	2	1	2	4	5	1	3	-	-	6
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kokmeeuw	-	-	-	-	2	-	1	-	8	-	-	-	-	9
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	1
Kleine Mantelmeeuw	131	139	5	38	38	25	20	40	19	21	14	61	4	8
Zilvermeeuw	32	20	20	11	42	77	7	27	22	8	20	37	4	11
Visdief	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	4
Stadsduif	9	12	18	23	8	23	3	5	10	1	16	-	-	-
Holenduif	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	4
Houtduif	17	19	5	26	36	8	11	52	37	18	22	18	29	28
Turkse Tortel	-	3	-	-	-	-	1	3	5	1	5	-	6	15
Halsbandparkiet	24	25	-	22	23	5	13	38	30	12	19	10	29	5
Gierzwaluw	1	1	-	-	20	8	5	73	87	6	3	20	72	89
Groene Specht	-	-	-	1	-	-	-	3	3	-	1	-	1	1
Grote Bonte Specht	-	1	-	-	1	1	1	9	9	-	2	4	-	1
Boerenzwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Huiszwaluw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Winterkoning	2	8	1	5	4	1	2	17	22	12	7	31	7	6
Heggenmus	4	5	1	2	7	2	2	9	11	4	12	4	4	4
Roodborst	1	1	-	7	1	2	3	8	16	3	7	5	2	6
Nachtegaal	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	2	-	-
Merel	14	17	6	23	21	6	15	36	45	21	20	23	22	31
Zanglijster	2	-	1	2	-	1	2	8	13	1	1	7	1	1
Rietzanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	3	2	-	1	-	-	-	2
Tuinfluits	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	-	1
Zwartkop	-	7	1	-	2	3	-	11	19	5	2	17	5	4
Tjiftjaf	3	5	-	7	4	4	4	12	15	9	13	24	10	12
Fitis	-	-	-	-	-	-	1	-	3	-	-	-	-	4
Staatmees	-	-	-	10	6	-	-	1	3	-	-	-	4	-
Pimpelmees	3	16	-	22	12	10	5	13	22	9	10	31	11	11
Koolmees	9	20	5	13	13	8	12	18	24	26	22	26	20	23
Boomklever	-	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-
Boomkruiper	-	5	-	1	-	2	-	6	7	1	1	-	-	-
Gaai	-	1	-	1	4	2	1	6	9	1	-	-	5	1
Ekster	9	7	10	19	5	7	8	17	20	11	19	17	19	13
Kauw	51	24	19	21	86	33	3	92	73	61	47	7	61	52
Zwarte Kraai	2	23	5	20	16	28	16	20	37	6	14	23	6	15
Spreeuw	3	-	-	-	-	6	-	4	3	3	1	-	-	17
Huismus	-	-	-	-	18	-	2	-	-	-	-	1	-	26
Vink	1	-	-	-	-	1	-	5	6	3	2	8	2	13
Groenling	-	-	-	-	-	-	4	8	8	2	5	1	8	8
Putter	-	2	-	-	2	1	-	2	4	-	-	-	-	14

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Morgenstond west: Boornvalk 1

Leyenburg oost: Zwarte Roodstaart 1

Leyenburg west: Mandarijnneend 1

Bomenbuurt: Boornvalk 1, Braamsluiper 2, Appelvink 1

Vogelwijk: Havik 1, Bulzeid 1, Gekraagde Roodstaart 1, Braamsluiper 1, Grasmus 1, Goudhaan 1, Glanskop 2, Goudvink 2, Appelvink 1

De Zijde en De Heuvel: Koekoek 1

Prinsenhof: Witte Kwikstaart 1

Raadhuiskwartier: Carolinseend 1

De Rietvink: Bergeend 2, Smient 1, Grutto 3, Koekoek 1, Witte Kwikstaart 5, Grasmus 1

Totaal aantal exemplaren per PC-gebied, 2015 (vervolg)
(alleen soorten waarvan in totaal 10 of meer stuks zijn waargenomen)

	Wassenaar			Voorburg				Rijswijk					
	Deyleroord	Oostdorp	Kerkehout	Voorburg oost	Essesteijn/Damsigt	Voorburg noord/t Loo	Voorburg oud	Voorburg west	Cromwijk/Leeuwendaal	Te Werve	De Put e.o.	Steenvoorde zuidwest	Plaspolder
Fuut	3	-	-	1	0	-	-	-	2	-	7	-	1
Aalscholver	-	-	-	-	1	1	1	1	-	-	2	1	-
Blauwe Reiger	4	2	-	3	2	1	-	1	2	1	2	3	1
Ooievaar	-	-	-	-	3	-	-	-	2	-	-	-	-
Knobbelzwaan	5	-	1	-	2	0	-	-	8	-	-	-	4
Grauwe Gans	4	-	-	-	-	-	-	-	4	3	-	1	15
Soepgans	-	-	-	-	-	-	-	7	-	3	4	-	1
Canadese Gans	-	-	-	-	23	-	-	2	-	8	51	-	28
Grote Canadese Gans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6	-
Brandgans	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-
Nijlgans	3	2	1	2	13	16	-	8	-	1	12	17	10
Krakeend	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	2	2	4
Wilde Eend	33	2	9	7	19	18	26	2	13	10	19	18	36
Soepeend	-	-	-	3	27	-	-	4	-	3	10	-	4
Kuifeend	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	7	2	1
Fazant	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	5	6
Waterhoen	5	-	4	3	5	5	1	4	-	-	12	5	19
Meerkoet	7	1	4	2	27	16	9	8	14	15	38	17	14
Scholekster	11	1	1	4	1	4	-	2	1	-	-	2	2
Kievit	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	6
Kokmeeuw	-	-	-	1	10	-	-	1	-	-	-	-	-
Stormmeeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Mantelmeeuw	-	4	-	4	5	10	1	2	109	16	22	10	2
Zilvermeeuw	9	2	1	5	6	14	21	10	17	31	7	7	-
Visdief	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Stadsduif	-	-	-	5	1	10	-	-	1	2	-	1	-
Holenduif	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1
Houtduif	29	23	23	31	40	30	21	22	26	19	41	27	11
Turkse Tortel	11	12	-	5	2	2	1	2	5	4	1	4	-
Halsbandparkiet	11	11	-	45	28	21	34	13	47	26	14	15	-
Gierzwaluw	1	20	-	8	56	51	135	2	103	79	6	1	-
Groene Specht	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	4	1	-
Grote Bonte Specht	1	3	3	2	1	-	-	1	-	-	11	2	2
Boerenzwaluw	-	-	7	-	-	-	-	-	1	-	-	-	2
Huiszwaluw	-	13	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Winterkoning	8	8	-	3	25	20	5	1	8	11	17	13	19
Heggenmus	4	-	-	6	5	9	2	-	4	2	3	6	4
Roodborst	5	5	1	5	9	4	3	2	-	3	6	1	7
Nachtegaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Merel	33	24	21	27	27	26	22	34	17	22	43	22	19
Zanglijster	3	3	3	2	5	3	2	1	2	3	14	3	11
Rietzanger	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kleine Karekiet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tuinfluit	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1	2
Zwartkop	-	3	1	2	2	7	1	-	-	-	7	5	10
Tjiftjaf	7	3	3	4	10	12	3	7	7	4	10	3	12
Fitis	-	-	-	4	-	2	-	12	-	1	-	3	4
Staartmees	3	-	-	-	-	8	-	-	-	-	-	-	-
Pimpelmees	5	3	-	9	15	13	8	4	6	7	31	5	12
Koolmees	21	5	11	12	44	21	20	19	19	15	23	3	10
Boomklever	-	2	-	1	-	-	-	2	-	-	1	-	-
Boomkruiper	-	1	-	3	-	4	-	-	2	1	8	-	1
Gaai	3	1	-	2	2	2	1	1	1	1	8	-	1
Ekster	4	8	4	9	22	8	13	7	8	5	13	7	7
Kauw	52	130	13	61	44	58	27	46	52	39	30	17	45
Zwarte Kraai	11	4	3	15	17	20	11	7	5	37	31	11	45
Spreeuw	3	8	9	4	3	5	-	-	1	-	8	3	6
Huismus	3	2	3	5	2	3	-	-	2	2	-	4	10
Vink	5	4	5	6	2	-	-	4	1	2	3	-	3
Groenling	5	3	-	-	2	8	1	6	-	-	5	6	4
Putter	-	-	-	3	6	3	-	-	6	-	-	5	1

Soorten waarvan in totaal minder dan 10 exemplaren zijn waargenomen:

Essesteijn/Damsigt: Zwarte Zwaan 2, Sperwer 1

Cromwijk/Leeuwendaal: Sperwer 1

Voorburg noord/t Loo: Sperwer 1, Braamsluiper 1

Steenvoorde zuidwest: Torenavalk 1, Koekoek 1, Bosrietzanger 1

Plaspolder: Lepelaar 2, Bergeend 2, Zwarte Roodstaart 2, Grasmus 1, Kneu 1